

Izazovi suvremene vojne diplomacije: slučaj Hrvatske

Dragović, Ivan Dominik

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:227369>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-31**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Ivan Dominik Dragović

**Izazovi suvremene vojne diplomacije: slučaj
Hrvatske**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

**Izazovi suvremene vojne diplomacije: slučaj
Hrvatske**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr. sc. Đana Luša

Student: Ivan Dominik Dragović

Zagreb, 2022.

Izjavljujem da sam diplomski rad, *Izazovi suvremene vojne diplomacije: slučaj Hrvatske*, koji sam predao na ocjenu mentorici dr. sc. Đani Luši, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ivan Dominik Dragović

ZAHVALE

Diplomski rad „*Izazovi suvremene vojne diplomacije: slučaj Hrvatske*“ od velike je satisfakcije zbog entuzijastičnog interesa za temu koja objedinjuje oba usmjerenja obrazovanja – nacionalnu sigurnost i međunarodne odnose.

Zahvaljujem svima koji su mi pomogli pri izradi ovog rada svojim savjetima i preporukama te intervjuiranim vojnim izaslanicima Republike Hrvatske koji su pristali podijeliti svoje iskustvo i viđenje vojne diplomacije u Republici Hrvatskoj. Također hvala prijateljima koji su dijelili sretne i nesretne trenutke tijekom studija te hvala mentorici prof. dr. sc. Đani Luši na razumijevanju tijekom pisanja rada te mentoriranju.

Posebno zahvaljujem svojoj majci i svojem ocu na svemu što su mi pružili tijekom mog studija.

Rad posvećujem vama, koji su me ustrajno podržavali, strpljivo čekali i bili uz mene u najljepšim, ali i najtežim trenucima.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Predmet istraživanja.....	1
1.2. Ciljevi rada	2
1.3. Metodologija istraživanja.....	4
2. Teorijski okvir	4
2.1. Diplomacija.....	4
2.2. Vojna diplomacija	6
2.2.1. Razvoj vojne diplomacije.....	6
2.2.2. Uloga vojne diplomacije.....	7
2.3. Obrambena diplomacija.....	8
2.4. Vojni izaslanici	12
3. Izazovi suvremene vojne diplomacije.....	16
3.1. Vojna diplomacija Sjedinjenih Američkih Država.....	16
3.2. Vojna diplomacija Francuske Republike	19
3.3. Vojna diplomacija Republike Hrvatske.....	26
4. Prijedlozi usmjerenja vojne diplomacije Republike Hrvatske.....	33
5. Zaključak.....	37
6. Literatura.....	40

POPIS ILUSTRACIJA

Slike

Slika 1: Zadaće vojnih izaslanika

Slika 2: Vizualni prikaz misija izaslanika obrane Francuske Republike

Slika 3: Vizualni prikaz misija vojnih izaslanika Republike Hrvatske

1. Uvod

1.1. Predmet istraživanja

Republika Hrvatska (RH), kao relativno mlada neovisna država bila je primorana stvoriti institucije u vrlo kratkom i kaotičnom periodu Domovinskog rata. Cijeli je proces trajao za vrijeme tektonskih geopolitičkih promjena devedesetih godina 20. stoljeća. Kraj stoljeća obilježio je pad Željezne zavjese i Berlinskog zida, završetak Hladnog rata i raspad višenarodnih država poput Čehoslovačke, Jugoslavije i Sovjetskog Saveza. RH kao tranzicijska država prelaskom iz jednog institucionalno-proceduralnog okvira kreira niz novih te transformira postojeće institucije. Sama startna pozicija RH bila je drugačija od komparabilnih država Istočne Europe zbog geopolitičkog položaja Jugoslavije nakon Drugog svjetskog rata kao raskrižja *Zapada* i *Istoka* te zbog krvavog raspada iste, što je značajno okarakteriziralo transformaciju institucija koje su gradile reputaciju države i provodile vanjskopolitičke ciljeve te jamčile sigurnost države, prvenstveno diplomacije i vojske.

Diplomacija, njen razvoj i mehanizmi tijekom kraja 20. i početka 21. stoljeća relativno su dobro obrađene teme u mnogim radovima i izlaganjima, međutim tema specijalizirane grane diplomacije, točnije vojne diplomacije te njena transformacija i primjena relativno je obrađena i slabo poznata javnosti u Hrvatskoj. Tim više što je u periodu od većine objavljenih radova do danas RH ispunila neke od strateških nacionalnih ciljeva poput pridruživanja NATO savezu i Europskoj uniji. Ogorec¹ (2009) tvrdi kako su Oružane snage Republike Hrvatske (OSRH) zanimljiv i bogat izvor informacija te primjer vojne organizacije koja je prošla cjelokupni razvojni ciklus u vrlo kratkom periodu postojanja (Ogorec, 2009: 185). Postavlja se pitanje zašto je upravo tema vojne diplomacije relativno slabo obrađena? Njena uloga je nezanemariva, štoviše prijeko potrebna u svakodnevnom funkcioniranju nacionalnih vojski, vojno-obavještajnih zajednica, ali i vojno-političkih saveza, pogotovo u vremenu globalizacije, otvorenosti i rapidne fluktuacije informacija, kada diplomacija i sve njezine specijalizirane poddomene moraju pronaći način za svjesno i kreativno korištenje meke moći (*soft power*). Države

¹ Prof. dr. sc. Marinko Ogorec – polaznik je prvog naraštaja Vojno-diplomatske škole MORH-a, radio je u Uredu za vojne izaslanike i protokol MORH-a, od 2000. do 2004. godine bio je VIZ RH u Ruskoj Federaciji. Po povratku je vršio dužnost načelnika Odjela bilateralne vojne suradnje u Službi za međunarodnu obrambenu suradnju MORH-a te je predavao na Diplomatskoj akademiji MVEP-a i Vojno-diplomatskoj izobrazbi MORH-a (nasljednica Vojno-diplomatske škole). Objavio je brojne knjige i publikacije među ostalima: „Hrvatski domovinski rat”, „Vojna sila bivše Jugoslavije”, „Putinova Rusija – novi uspon stare vojne sile”.

moraju strukturno promisliti i revidirati pristup i alate za postizanje vlastitih vanjskih ciljeva. Je li vojna diplomacija slabo obrađena tema zbog činjenice da je u domeni Ministarstva obrane te kao takva provodi strateške nacionalne interese koji često nisu dostupni javnosti zbog sigurnosnih razloga? Ili je riječ o nedostatku vizije i strateških dokumenata kojima se jasno definiraju interesi i ciljevi hrvatske vojne diplomacije?

Začeci vojne diplomacije sežu još u antiku, ali u današnjem smislu riječi začetak pronalazimo u periodu od 17. do 19. stoljeća kada se počela provoditi praksa imenovanja vojnih izaslanika diljem Europe, koji su dobili diplomatski status (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021: 283 – 284). Obzirom na konstantne ratove koji su se odvijali na području Europe, potreba za vojnom diplomacijom i vojnim izaslanicima sa zadaćom prikupljanja i analize informacija o vojskama drugih država i stanju na ratištima značila je kontinuirano korištenje alata koje nudi vojna diplomacija te je većina država u 20. stoljeću u Europi koristila vojnu diplomaciju. Neke su države jasno definirale prednosti i mogućnosti vojne diplomacije te ih obilato koristile i van njenih zamišljenih granica dok druge slabo ili uopće nisu (Krieger i dr., 2015: 220 - 222). Očekivalo bi se da Hrvatska raspolaže značajnom literaturom na hrvatskom jeziku vezanom za vojnu diplomaciju, obzirom na bogatu (vojnu) prošlost pod Austrijskim Carstvom, Austro-Ugarskom i obje Jugoslavije, međutim riječ je o svega nekoliko članaka i akademskih tekstova unazad 20 godina, a koje ćemo koristiti u svrhu pisanja ovog rada, dok su ostali radovi većinom na stranim jezicima.

1.2. Ciljevi rada

Cilj ovog rada je opisati vojnu diplomaciju općenito te njeno funkcioniranje u SAD-u, Francuskoj Republici, dvije globalne vojne sile i ključne saveznice RH kako bi se njihova iskustva moglo usporediti i eventualno primijeniti u slučaju Republike Hrvatske. Pokušat će se objasniti na koji način vojna diplomacija funkcionira, tko ju koristi, usmjerava i određuje, koja je njena svrha, zašto je bitna i za koje ciljeve općenito i u Republici Hrvatskoj. U teorijskom će se djelu analizirati rad vojne diplomacije, njen doprinos i utjecaj na diplomaciju općenito, ali i na međunarodne odnose i integracije kroz koje RH prolazi. Opisat će se hrvatska vojna diplomacija, na koji je način organizirana, na koji se način provodi, tko su akteri, je li adekvatna strateškim interesima RH i je li kompatibilna sa ostalim planovima, ciljevima i interesima u kojima sudjeluje RH. Također, obradit će se njeno funkcioniranje, u koje se svrhe sve koristi te

zašto je zapravo bitna za RH kao relativno „malu“ državu u vrlo globaliziranom svijetu. Promotrit će se kako vojna diplomacija utječe na vanjskopolitičke ciljeve i interese. Nadalje, uzet će se u obzir razvoj i nastanak obrambene diplomacije te će se usporediti sa vojnom, to jest, je li riječ o modernizaciji i evoluciji ili je riječ o pod-domeni vojne diplomacije. Obradit će se i pojam diplomacije sigurnosti kao hibridnom konceptu između vojne i civilne diplomacije s obzirom na ugroze karakteristične za kraj devedesetih godina 20. stoljeća i 21. stoljeće.

Cottery i Forster (2004) proširuju definiciju obrambene diplomacije i navode 10 aktivnosti kojima se ona bavi. Riječ je o aktivnostima koje su svakodnevna praksa desetljećima u NATO savezu, bivšem Varšavskom paktu te ostalim (vojnim) savezima. To su redom: 1. bilateralni i multilateralni kontakti između vojnih i civilnih obrambenih službenika; 2. imenovanje i slanje vojnih izaslanika; 3. pregovori i sklapanje bilateralnih obrambenih sporazuma; 4. obučavanje stranih vojnih i civilnih obrambenih djelatnika; 5. davanje stručnjaka i savjeta vezanih uz demokratsku kontrolu OS, upravljanje obranom i vojno-tehničko područje; 6. kontaktiranje i razmjena vojnog osoblja i jedinica; 7. raspoređivanje i razmjena vojnih i civilnih djelatnika u ministarstva obrane (MO) i oružane snage (OS) država partnera; 8. raspoređivanje timova za obuku; 9. opskrba vojne opreme i druge materijalne pomoći; 10. bilateralna ili multilateralna vojna ekspertiza vezano za obuku (Cottery i Forster, 2004: 6-8). Drab (2018) proširuje Cotteyevih i Forsterovih 10 aktivnosti na 12 glavnih područja uključivši, to jest posebno naglasivši vojne vježbe i vojne misije i operacije (Drab, 2018: 61-68).

Sukladno navedenom, istraživačko pitanje glasi: Koja je uloga vojne diplomacije Republike Hrvatske u ispunjavanju vanjskopolitičkih ciljeva? Djeluje li hrvatska vojna diplomacija samostalno ili je u potpunosti oslonjena na NATO savez i Europsku uniju? U usporedbi s vojnim diplomacijama, odnosno obrambenim diplomacijama SAD-a i Francuske Republike, kao dvije velike oružane i nuklearne sile, te lidera u NATO savezu, koja je perspektiva relativno „male“ hrvatske vojne diplomacije? Može li RH pomoću vojne diplomacije nametnuti se kao regionalna sila i pouzdan saveznik i partner na Jugoistoku Europe? Zbog slabe medijske pokrivenosti teme vojne diplomacije, ali i znanstvenih radova, stječe se dojam o nepostojanju iste u Republici Hrvatskoj. Temeljem navedenih okolnosti polazi se od hipoteze da hrvatska vojna diplomacija zapravo ne funkcionira zbog nedostatka strateških dokumenata nadležnih institucija u kojima se jasno definiraju interesi i ciljevi hrvatske vojne diplomacije.

1.3. Metodologija istraživanja

Koristeći metode analize, sinteze i deskripcije sekundarnih izvora podataka te provedenih intervjua sa stručnim govornicima objedinit će se materija na temelju koje će se odgovoriti na istraživačka pitanja i donijeti zaključak (Verčić i dr., 2014:87-88). Zbog nedostatka teorije o vojnoj diplomaciji prilagođenoj za uvjete RH, koristit će se teorija stranih stručnjaka o diplomaciji i vojnoj diplomaciji te stavovi intervjuiranih bivših vojnih izaslanika (VIZ-ovi) RH o vojnoj diplomaciji Republike Hrvatske. Prvi dio rada obradit će pojam diplomacije, zatim pojam vojne diplomacije te njihovu poveznicu. Nakon toga će se obraditi povijest, razvoj i uloga vojne diplomacije te moderne inačice vojne diplomacije, odnosno obrambene diplomacije. Potom će se usporediti pojmovi vojne diplomacije s obrambenom diplomacijom i 10 odnosno 12 područja kojima se one bave prema Cotteyu, Forsteru i Drabu koji će kasnije poslužiti za komparaciju zadaća i dužnosti izaslanika i obrambene diplomacije u Sjedinjenim Američkim Državama, Francuskoj Republici te Republici Hrvatskoj. U drugom dijelu rada slijede primjeri prakse iz Francuske Republike kao članice Europske unije te Sjedinjenih Američkih Država, obje članice NATO saveza te predvodnice u geopolitičkom i vojnom smislu te iz aspekta nuklearnih sila. Zatim će se kroz 10 odnosno 12 navedenih područja ili aktivnosti pokušati dati primjeri i objašnjenja prakse RH to jest njene vojne diplomacije. Analizirat će se strateški dokumenti RH to jest MORH-a i MVEP-a, kao i strateški dokumenti nadležnih institucija Francuske i Sjedinjenih Američkih Država, kao i relevantni članci i dokumenti stručnjaka iz područja vojne diplomacije. Opisat će se povijest razvoja vojne diplomacije i odgovoriti zašto je ona važna za trenutna zbivanja. Na kraju, analizirat će se izazovi kojima se susreću suvremena vojna diplomacija općenito, kao i hrvatska te iznijeti prijedloge u kojem smjeru bi se trebala dalje razvijati hrvatska vojna diplomacija.

2. Teorijski okvir

2.1. Diplomacija

Općeprihvaćeni koncept diplomacije često se poistovjećuje s vanjskom politikom, pa čak i međunarodnim odnosima, a ne dijelom iste. Diplomacija kao pojam je višeznačan i predmet je raznolikog tumačenja. Ne postoji jasan znanstveni konsenzus vezan za definiciju

diplomacije kao niti vojne diplomacije. Međutim, zajednički je stav da je diplomacija važna sastavnica moći, a ujedno i vješta politička aktivnost, odnosno sredstvo za provođenje vanjske politike. Berridge (2004) tvrdi kako je diplomacija u biti politička aktivnost čija je glavna svrha osigurati državama strateške nacionalne interese u vanjskopolitičkoj agendi bez korištenje tzv. tvrde moći (*hard power*), odnosno vojne moći kako bi se uvjerilo druge države da nešto (ne) učine (Berridge, 2004: 1-2). Melissen (2005) nadopunjuje pojam konstatirajući kako je diplomacija ključni instrument meke moći (Melissen, 2005: 3-6). Projiciranje moći države kroz diplomaciju podrazumijeva niz diplomatskih predstavništva pri drugim državama i organizacijama te profesionalni kadar u sklopu istih u svrhu realizacije interesa te njihova brojnost. Naprimjer, RH je precizno definirala diplomatska zvanja u službi vanjskih poslova, a ona su redom: ataše, treći tajnik, drugi tajnik, prvi tajnik, savjetnik, ministar savjetnik, opunomoćeni ministar i veleposlanik, s time da se zvanja proširuju i drugim propisima te je moguća prisutnost specijaliziranog vojnog atašea, odnosno vojnog izaslanika (Narodne-novine.hr, 1993, Hrvatski sabor, 2018).

McGlinchey (2017: 1) definira diplomaciju cjelokupnim procesom između diplomata, koji predstavljaju državu u sklopu međunarodnih odnosa te vode dijalog kako bi ostvarili svoje ciljeve. Smatra kako diplomacija nije pandan vanjskoj politici, već da ju je nužno razlikovati te kategorizirati kao sastavnim djelom vanjske politike. Kada nacionalna država kreira vanjsku politiku, čini to prvenstveno zbog vlastitih nacionalnih interesa. Pritom su ti interesi oblikovani širokim spektrom faktora. Ovisno o strateškom interesu, fokus može biti na raznim granama. (McGlinchey, 2017: 1).

S vremenom su se razvile mnoge grane i podgrane diplomacije, a intenzivirale su se tijekom 20. i 21. stoljeća. Uz to, uloga aktera više nije rezervirana isključivo za nacionalne države, već niču razni novi akteri, od nevladinih udruga (*non-governmental organization*), organizacija civilnog društva (*civil society organizations*), nadnacionalnih organizacija, transnacionalnih korporacija, entiteta i međuvladinih organizacija (*intergovernmental organization*), pa do pojedinaca koji modernim sredstvima brzo i efikasno provode strateške (i/ili nacionalne) interese (Siracusa, 2010: 95-109). Početkom 2018. godine globalnu je ekonomiju značajno protresao trgovinski rat Sjedinjenih Američkih Država i Narodne Republike Kine. U relativno kratkom roku došlo je do tektonskih poremećaja na međunarodnoj ekonomskoj sceni kada je napravljen zaokret od trgovinske (ekonomske) diplomacije do ekonomskog ratovanja (Higgott, 2019: 10-19). Nedugo zatim, usporedno sa trgovinskim ratom SAD-a i Kine, krajem 2019. i početkom 2020. godine svijet je paralizirala globalna COVID-19

pandemija. Iako nije prvi slučaj, Kina je uspješno nametala i agitirala vlastitu agendu i interese diljem svijeta kroz tzv. *COVID-19 diplomaciju* to jest diplomaciju cjepiva (*vaccine diplomacy*), a nedugo zatim im se priključila i Ruska Federacija (Easterneuropeseconomy.institute, 2021, 2-10).

Početak 2022. godine dolazi do vojne agresije Rusije na Ukrajinu, koja je svojevrsni nastavak na rusku okupaciju Krima iz 2014. godine (Consilium.europa.eu, 2022). U tom je periodu značajnu ulogu na bilateralnoj i multilateralnoj razini igrala vojna diplomacija. U navedenom periodu mnoge Zapadne² države vješto i potihom su kreirale i adaptirale vanjsku politiku na u sklopu Zajedničke sigurnosne i obrambene politike (CSDP) Europske Unije s Ukrajinom, a kako bi parirale Rusiji u vojnom kontekstu ili barem održale postojeću geopolitičku situaciju nakon aneksije Krima (Trkanjec, 2021). “Nemamo vječnih saveznika, nemamo vječnih neprijatelja. Naši su interesi vječni i trajni, a te je interese naša dužnost slijediti” izjavio je to britanski političar lord Palmerston u parlamentu 1848. godine, a moguće je poistovjetiti izjavu kroz cijeli vremenski period otada do danas, a posebno u 21. stoljeću. Recentna povijest pokazuje vrijednosti koje donosi globalizirani svijet i potrebu za diplomacijom kao sredstvom za izgradnju odnosa sa različitim akterima koji potencijalno mogu prevenirati eskalaciju odnosa koji mogu dovesti i do ratnog stanja.

2.2. Vojna diplomacija

2.2.1. Razvoj vojne diplomacije

Pajtinka (2016) konstatira kako je vojna diplomacija, u najužem smislu „diplomatsko djelovanje pripadnika Ministarstvom obrane (MO) s ciljem ostvarivanja strateških interesa države u području sigurnosne politike“ (Pajtinka, 2016: 183). Jedan od eklatantnih pokazatelja razvijenih odnosa između država je vojna suradnja na bilateralnoj, ali i multilateralnoj razini. Stanko Nick (1999) smatra kako je vojna diplomacija oblik specijalizirane diplomacije koja se vodi kontaktima i suradnjom između MO pomoću uloge VIZ-ova, a razvijala se kontinuirano u sklopu opće diplomacije (Nick, 1999: 245). Promjenom svjetskog poretka, geopolitičke situacije, načina ratovanja te multilateralne suradnje država nakon Prvog svjetskog rata i

² Od Hladnog rata „Zapad“ više nema konotaciju isključivo geografskog pojma, već i pojam zajednice koja dijeli interese slobode na političkom i ekonomskom planu

tijekom Drugog svjetskog rata, prvi put se javlja potreba za stvaranjem multilateralne vojne diplomacije. Multilateralna vojna diplomacija došla je do izražaja zbog ratnog savezništva koje je nakon rata stvorilo pretpostavke za stvaranje nove geostrateške i vojno-političke blokove - NATO i Varšavski pakt. Glavna zadaća takve multilateralne vojne diplomacije bila je rješavanje problema među savezničkim državama te usklađivanje i koordinacija zajedničkog funkcioniranja multinacionalnih vojnih struktura (Berridge, 2004: 136-137, Ogorec, 2009: 186-189).

Cottey i Forster (2004) tvrde kako je 1990-ih došlo do značajne promjene u materiji i svrsi međunarodne vojne suradnje, a obzirom na pad komunizma i pobjedu kapitalizma, odnosno liberalne demokracije, Zapadne države posebno su fokusirane na modernizaciju i adaptaciju vojne diplomacije za nove izazove. Vojna suradnja i međunarodna pomoć kroz povijest su bile sastavni dio realpolitike, održavanje ravnoteže snaga te ispunjenja strateških nacionalnih interesa. Svrha obrambene suradnje je bila pružanje vojne pomoći u cilju ravnoteže ili odvratanja neprijatelja, održavanje sfere utjecaja te drugi aspekti političkog ili ekonomskog karaktera. U kolonijalnim vremenima to je bio sastavni *modus operandi* zapadnih sila, a intenziviralo se tijekom Hladnog rata. Upravo tijekom Hladnog rata, zapadne, demokratske države vojno su surađivale s autoritarnim režimima diljem svijeta kako bi suspregnule utjecaj i širenje Sovjetskog Saveza i komunizma općenito. Današnja obrambena suradnja upravo je rezultat takve prakse te je proširena kao korisno sredstvo za postizanje širih ciljeva vanjske i sigurnosne politike. Za razliku od tradicionalne upotrebe kao sredstva protuteže, vojne suradnje i pomoći sada se koristi za pomoć u izgradnji odnosa s bivšim ili potencijalnim neprijateljima (Cottey i Forster: 2004: 6-8).

2.2.2. Uloga vojne diplomacije

Uloga se vojna diplomacije s vremenom mijenjala, proširivala i bivala kompleksnija. U međuratnom razdoblju broj se vojno-diplomatskih predstavništava povećavao zbog potrebnih informacija koje su ukazivale na moguće ratno stanje (Ogorec, 2005: 20). U tom je periodu legalan put dolaska do obavještajnih informacija bio kroz vojno-diplomatska predstavništva odobrena i priznata od države-primateljice. Razvoj vojne diplomacije intenzivira se tijekom Drugog svjetskog rata prilikom kojeg se unaprjeđuje organizacija, rad i uloga vojnih izaslanika, a najčešći oblik je bilo slanje vojno-diplomatske misije savezničkim pokretima otpora. Neke

od zadaća tijekom Drugog svjetskog rata bile su: (1) organizacija opskrbe pokreta otpora naoružanjem i streljivom; (2) izvješćivanje OS i vlada svojih zemalja o naravi i ciljevima borbi pokreta otpora; (3) obavještajna djelatnost prema neprijatelju; (4) izvješćivanje o stanju i potrebama civilnog pučanstva, o njihovim globalnim stavovima i sl. (Ogorec, 2007, 2008).

Period Hladnog rata obilježava bipolarni sustav odnosno blokovska podjela na *Zapad* i *Istok*. Uloga i zadaće vojnih izaslanika reducirane su na obavještajnu aktivnost, a vojno-diplomatska predstavništva postaju središtima prikupljanja informacija u državama-primateljicama (Ogorec, 2007, 2008). Završetkom Hladnog rata ponovno se mijenjaju uloge i zadaće vojnih izaslanstava, pa tako i vojna diplomacija doživljava transformaciju, za koju neki smatraju da traje i danas. Značajan napredak vidi se u multilateralnoj vojnoj suradnji u sklopu međunarodnih odnosa.

2.3. Obrambena diplomacija

Obrana je za diplomaciju ono što je sila za uvjeravanje, oboje čine način za postizanje identičnih ciljeva, bilo mirnim, bilo ratnim sredstvima (Clausewitz, 2010). Različite situacije zahtijevaju različite odgovore. Identična je situacija i s vojnom diplomacijom koja je s vremenom zamijenila primarni fokus obavještajne djelatnosti na unaprjeđenje odnosa, kreiranje partnerstva te ostvarenja suradnje. Završetkom blokovske podijele, početkom intenzivne globalizacije i stvaranjem od dojučerašnjih neprijatelja trgovinskih i sigurnosnih partnera, stvara se novi koncept vojne diplomacije. Kos-Stanišić i Domjančić navode kako je obrambena diplomacija zapravo dio mrežne diplomacije (*network diplomacy*), koja naglašava ulogu nedržavnih aktera koji pridonose pronalaženju diplomatskih rješenja (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021:285). Neosporna je međusobna povezanost države i privatnog sektora to jest vojne industrije međutim pitanje je realnog utjecaja i pristupa. Konkretno, razvijaju li se odnosi među državama zbog političko-ekonomske suradnje vojne industrije dviju država ili obratno, razvija li se trgovina, to jest razvoj vojne industrije zbog međudržavnih odnosa? Primjere možemo pronaći u hrvatskim nabavkama naoružanja, gdje za razvijanje međudržavnih odnosa uzimamo proces nabavke oklopnih transportera Patria AMV od Finskog proizvođača Patria, dok bi za primjer dobrih međudržavnih odnosa između RH i Izraela nastala i (vojna) suradnja i nabavka višenamjenskih borbenih aviona (VBA) F-16. U svakom slučaju obrambena

diplomacija povezuje implementaciju vanjskopolitičkih ciljeva s obrambenim sektorom kao što tvrde Kos-Stanišić i Domjančić (2021:285).

Mijenjanjem naziva vojne diplomacije u obrambenu diplomaciju mijenja se i narativ te se uključuje širi spektar aktera. Drab (2018) navodi kako su do kraja 1990-ih djelovali samo vojni predstavnici, a početkom 2000-ih godina sudjeluju i civili što predstavlja svojevrsnu „evoluciju“ vojne diplomacije u obrambenu diplomaciju. No, to ne znači da se u obrambenoj diplomaciji smanjuje značaj izaslanika obrane, već jednostavno iziskuje adaptaciju i suradnju sa civilnim akterima. Kao primjer navodi pregovore o razoružanju i kontroli naoružanja (Drab, 2018: 58-60). Zanimljivo je napomenuti kako je upravo u Republici Hrvatskoj 2000. godine osnovan *Regionalni centar za pomoć pri provjeravanju i provedbi kontrole naoružanja* (RACVIAC) u kojem aktivno i pasivno sudjeluje 30 država te na redovne mandate šalju djelatne vojne osobe i civile te je primjer multilateralnog oblika obrambene diplomacije (Racviac.org, 2022). Drab (2018) smatra kako je obrambena diplomacija širi koncept od vojne diplomacije te da je cilj obrambene diplomacije provedba sigurnosne nacionalne politike kroz različite kanale međunarodnih odnosa, a na području obrane (Drab, 2018: 57).

Cottey i Forster (2004) proširuju definiciju obrambene diplomacije i navode 10 aktivnosti kojima se obrambena diplomacija bavi. Aktivnosti koje prakticira NATO savez, a za vrijeme Hladnog rata i članice Varšavskog pakta te ostali vojni savezi: poput (1) bilateralnih i multilateralnih kontakata između vojnih i civilnih obrambenih službenika; (2) imenovanja i slanja vojnih izaslanika; (3) pregovora i sklapanja bilateralnih obrambenih sporazuma; (4) obučavanje stranih vojnih i civilnih obrambenih djelatnika; (5) davanje stručnjaka i savjeta vezanih uz demokratsku kontrolu OS, upravljanje obranom i vojno-tehničko područje; (6) kontaktiranje i razmjena vojnog osoblja i jedinica; (7) raspoređivanje i razmjena vojnih i civilnih djelatnika u MO i OS država partnera; (8) raspoređivanje timova za obuku; (9) opskrba vojne opreme i druge materijalne pomoći; (10) bilateralna i multilateralna vojna ekspertiza vezana za obuku (Cottey i Forster: 2004: 6-8). Drab (2018) proširuje Cotteyevih i Forsterovih 10 aktivnosti na 12 glavnih područja uključivši (1) vojne vježbe i (2) misije i operacije. Ukratko, Cottey, Forster te Drab smatraju kako je obrambena diplomacija promijenila *modus operandi* te je više fokusirana na diplomatsko djelovanje kroz vojnu suradnju kao političkog instrumenta potpore provedbi nacionalnih interesa te njezinoj vanjskoj i sigurnosnoj politici. Drab utvrđuje glavne ciljeve obrambene diplomacije, a to su redom: (1) usredotočenost na minimiziranje neprijateljstva i izgradnju povjerenja između država; (2) stvaranje stabilne i dugotrajne suradnje i promicanje transparentnosti u području obrane; (3) služi za provedbu zajedničkih

nadnacionalnih ciljeva; (4) osmišljena da utječe na promjenu položaja partnerskih država; (5) podržava provedbu zakonskih propisa o sigurnosnim pitanjima; (6) održava dijalog s partnerima, što može biti cilj državnog djelovanja, ali i instrument za provedbu svojih specifičnih interesa. Kao rezultat toga, izravno pridonosi jačanju povjerenja i razumijevanja u međunarodnim odnosima (Drab, 2018: 64-68).

Kos-Stanišić i Domjančić navode kako su termin obrambene diplomacije prvi upotrijebili Britanci u *Bijeloj knjizi o strateškom pregledu obrane* iz 1998. godine, u kojoj su naveli misije u postkomunističkoj Europi. Također se u *Bijeloj knjizi* navode ciljevi rastjerivanja neprijateljstva, izgradnje povjerenja, sudjelovanja u razvoju OS pod kontrolom demokratskih institucija te sprječavanje i rješavanje sukoba. Stavlja se naglasak na suradnju, povjerenje i demokratski razvoj, kontrolu naoružanja i politike angažmana kroz nenasilne aktivnosti poput razmjene časnika, obrazovne programe (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021: 286-287). Charillon, Balzacq i Ramel (2020) tvrde kako obrambena diplomacija teži prevenciji konflikata i prihvaćanju kulture stabilnosti te da svjetske vojne sile u nju uključuju i stručnjake za područje vojne industrije, stručnjake za reforme sigurnosnih sektora te se time širi područje ekspertize što omogućuje lakše provođenje političkih ciljeva država. Štoviše, autori smatraju kako obrambena diplomacija promovira sposobnosti OS i obrambenog sektora te doprinosi imidžu cjelokupne diplomacije države, a kao primjer navode zajednička školovanja u sklopu NATO saveza (Charillon i dr., 2020: 270-273). Kos-Stanišić i Domjančić upozoravaju kako transformacijom vojne u obrambenu diplomaciju dolazi do novih izazova, a među kojima je i očekivanje od vojnih izaslanika da obavljaju veći i širi opseg poslova, dok priprema i edukacija za isto nije adekvatna. Također napominju potencijalni problem ekvivalente važnosti vojnog izaslanika sa veleposlanikom, međutim svaka država zasebno pronalazi rješenje (Kos-Stanišić, Domjančić, 2021: 289). Jedna od zadaća obrambene diplomacije i izaslanika obrane koju navodi Cheyre (2013) je stvaranje klime povjerenja te savjetovanje političkih vođa vezano za teme sigurnosti i obrane koje mogu utjecati na vanjsku politiku države (Cheyre, 2013: 1-10).

Po Swisteku (2012), u Njemačkoj se uvriježio stav da je uloga vojne diplomacije prevenirati krize, biti sustav ranog upozoravanja i graditi dijalog i suradnju te na taj način provoditi vanjsku i sigurnosnu politiku države, a to je promocija sigurnosti i stabilnosti (Swistek, 2012: 79- 86). S druge strane, Slovaci (Škvrnda, Rusinak i Pajtinka, 2016), iz perspektive bivše komunističke države unutar Varšavskog bloka, odnosno s druge strane Željezne zavjese i relativno kratkim, ali bogatim iskustvom NATO članice, vojnu diplomaciju smatraju sredstvom za ispunjavanje vanjskopolitičkih interesa države u području sigurnosti i

obrambene politike (Pajtinka, 2016: 180-183). Ukratko, ciljeve smatraju sličnima ili identičnima obrambenoj diplomaciji, međutim i dalje ju nazivaju vojnom diplomacijom.

Neosporno je da u suvremenim međunarodnim odnosima obrambena diplomacija predstavlja značajan čimbenik međudržavnog komuniciranja, pri čemu sve više razvija samostalnu strukturu, vrlo sličnu općoj diplomaciji, a jednako tako vojno-diplomatska praksa i metodologija rada postaju sličnije “civilnoj” diplomatskoj praksi. U skladu s tim, danas se obrambena diplomacija globalno dijeli na bilateralnu i multilateralnu, pri čemu je bilateralna starija, tradicionalnija i po mjerilima velikog broja teoretičara diplomatskih odnosa sadržajnije. S druge strane, multilateralna vojna diplomacija proizvod je novih međunarodnih odnosa, kojoj u posljednje vrijeme (osobito od sredine 20. stoljeća) intenzivno raste značaj i uloga u globalnim vojno-političkim odnosima (Ogorec, 2005: 185).

Okončanjem I. svjetskog rata vojna je diplomacija dobila novu dimenziju u međunarodnim odnosima, pokazavši se vrlo korisnom u vođenju pregovora (posebno u onom dijelu koji je određivao sudbinu OS poraženih država), zbog čega nakon rata gotovo sve države ulažu velike napore i materijalna sredstva u stvaranju vlastite vojne diplomacije. Na njezin je daljnji razvoj višestruko utjecao II. svjetski rat, usavršavanjem ustrojbeno-organizacijske strukture i unapređivanjem rada vojnih izaslanika. Tijekom II. svjetskog rata prvi se put javlja potreba za multilateralnom vojnom diplomacijom.

Charillon, Balzacq i Ramel (2020) obrambenu diplomaciju gledaju iz francuske perspektive smatrajući da ona služi za uspostavljanje dijaloga i mreže povjerenja s vojnicima iz drugih država, a dijalog se održava tijekom mira putem vojne suradnje, zajedničkih vježbi, posjeta te kroz međuljudske veze između vojnika (Charillon i dr,2020: 270-271). Cheyre (2013) smatra kako se ispostavilo da je obrambena diplomacija ključna komponenta u diplomatskoj lepezi mogućnosti 21. stoljeća za rješavanje i prevenciju radnji i scenarija. Izraz mrežne diplomacije, čiji je sastavni dio i javna diplomacija, povezuje provedbu vanjskopolitičkih ciljeva s ciljevima obrambenog sektora. Ako se njime pravilno upravlja, može biti neprocjenjiv instrument državnog umijeća, tako što se u bilo koje pitanje stavljaju na raspolaganje različite dimenzije meke i tvrde moći. Jedan od najučestalijih i najboljih primjera su UN-ove mirovne operacije (Cheyre, 2013: 9). Gačak³ (2022) navodi kako obrambena diplomacija i izaslanik obrane, uz

³ Mr. sc. Branko Gačak – umirovljeni je brigadir Hrvatske vojske, polaznik prvog naraštaja Vojno-diplomatske škole; obnašao je dužnost vojnog izaslanika RH u Velikoj Britaniji od 1996. do 2000. godine, a po povratku obnaša dužnost načelnika Odjela bilateralne vojne suradnje u Upravi za međunarodnu obrambenu suradnju MORH-a od 2001. do 2003. godine. Nakon toga preuzima dužnost vojnog izaslanika RH u NR Kini od 2003. do 2008. godine

temeljna vojno-stručna znanja iziskuje i šira znanja koja se stječu izobrazbama na najvišim svjetskim civilno-vojnim obrazovnim institucijama vezanim za područje strateškog upravljanja⁴ koji imaju zadaću izobrazbi nositelja najviših javnih dužnosti, gospodarstvenika i vojnih dužnosnika iz područja strateškog upravljanja obrambenim i sigurnosnim sustavima, a preduvjet su uspješnog obavljanja poslova iz područja obrane i javne diplomacije (Gačak, 2022).

2.4. Vojni izaslanici

„Vojni izaslanik od početka je bio kao hibrid u svijetu međunarodnih odnosa. Dijelom je bio diplomat, dijelom vojnik, dijelom izviđač, bio je oči i uši države u inozemstvu“ (Shea, 2005: 49). Uz redovno diplomatsko osoblje, mnoge države imaju posebnu vojnu osobu to jest predstavnika MO-a koji se bavi pitanjima vojne suradnje. VIZ-ovi predstavljaju i zastupaju OS svoje države, prikupljaju informacije o OS države primateljice dopuštenim sredstvima te redovito izvještavaju svoje MO o vojnim pitanjima. Djeluju kao poveznica između MO-a, najčešće je riječ o profesionalcima sa višim časničkim činovima, imaju diplomatski status, a na njih se primjenjuju pravila diplomatskog prava te se upisuju u diplomatsku listu. Veće, regionalne i svjetske sile često uz vojnog izaslanika imenuju i pomoćnike, primjerice za pitanja ratne mornarice ili ratnog zrakoplovstva (Berković, 2006: 92-94). Unatoč tome što diplomacija općenito i vojna diplomacija postoje i sustavno se razvijaju stoljećima, uloga vojnih izaslanika relativno je nova te se službeno formalizirala za vrijeme Napoleona sa zadaćom prikupljanja i analize informacija. Službeno je prvi VIZ imenovan 1806. pri francuskoj misiji u Beču, a do sredine 19. stoljeća, isto su počele prakticirati i druge europske države. VIZ-ovi su pokrivali prvenstveno kopnenu vojsku, a kasnije je nastavljena praksa i na druge rodove vojske, mornaricu i zrakoplovstvo odnosno njihove predstavnike. Takav pristup u jednu je ruku bila projekcija moći države, a u konačnici je rezultiralo formiranjem vojno-diplomatskih predstavništava (Ogorec, 2005: 19).

kada se umirovljuje, te honorarno ostaje raditi kao gospodarski savjetnik pri Veleposlanstvu RH u Pekingu 2008. – 2012.

⁴ U SAD-u su to NDU (National Defense University) i NWC (National War College), u UK je RCDS (Royal College of Defence Studies), u Francuskoj CHEM (Centre des hautes études militaires), Italiji IDN (Istituto da Difesa Nacional)

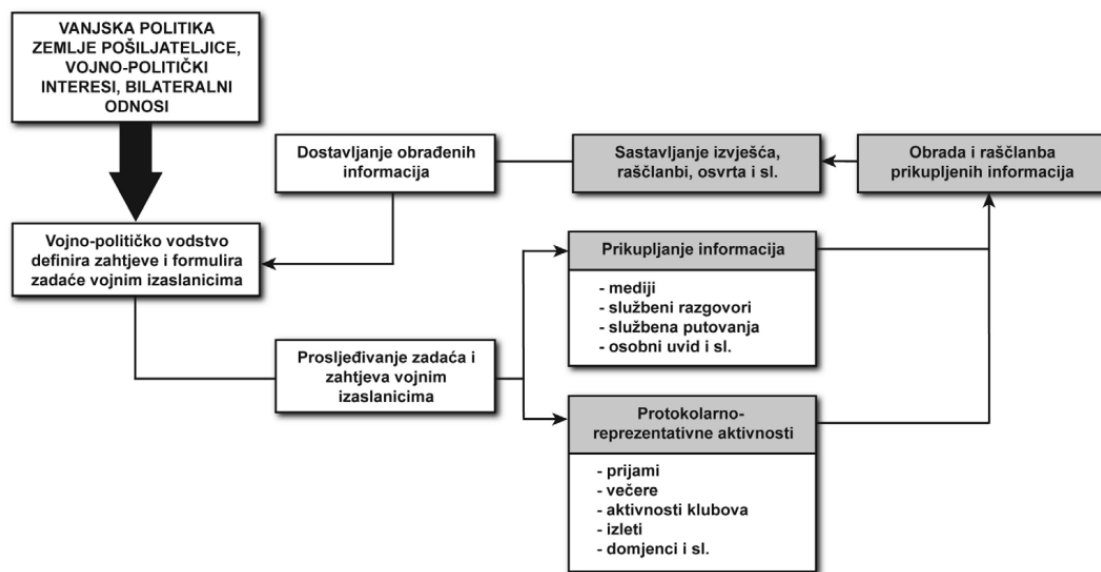
Ogorec (2009) navodi kako je s početkom Prvog svjetskog rata postojalo 215 vojno-diplomatskih predstavništva i tristotinjak pomorskih i zrakoplovnih izaslanika obrane, a većina ih se nalazila u velikim europskim silama – Francuskoj, Velikoj Britaniji, Rusiji, Italiji i Austro-Ugarskoj, a okončanjem rata većina ih je prestala s radom (Ogorec, 2009: 186). Tijekom rata primarna uloga vojnih izaslanika bila je prikupljati obavještajne podatke između zaraćenih strana, a središte je bila Švicarska koja je bila vojno neutralna te nije sudjelovala u ratu. Mirovnim ugovorom između savezničkih i pridruženih sila i Njemačke, Versajskim ugovorom iz 1919. godine, zabranjeno je poraženim državama otvarati vojno-diplomatska predstavništva, razvijati međuvojnu suradnju i imati regularnu vojsku (Ogorec, 2005: 19). Okončanjem Prvog svjetskog rata vojna diplomacija dobiva novu dimenziju u međunarodnim odnosima, prvenstveno jer se pokazala korisnom u vođenju pregovora. Vojna diplomacija aktivno je sudjelovala u kreiranju Versajskog te drugih ugovora i sporazuma kojima se limitirala vojna snaga⁵ (poraženih) država. Zbog toga su nakon rata gotovo sve države počele ulagati velike napore i ogromna materijalna sredstva za stvaranje vlastite vojne diplomacije (Ogorec, 2009: 186).

Period Hladnog rata obilježila je općepoznata utrka u naoružanju, (vojnim) inovacijama, ali i informacijama, koje mogu biti jednako fatalne i krucijalne kao i oružje (Herrmann i Steed, 2018: 1-5). Tijekom Hladnog rata, obje supersile, SAD i SSSR uvidjele su značaj vojnih izaslanika, a SAD je otišao korak dalje i koristio vojne izaslanike kao glavne savjetnike veleposlanicima koji su predstavljali glavni kontakt i davao obavještajne podatke (Kos Stanišić i Domjančić, 2021: 285). Do kraja Hladnog rata, vojna diplomacija bila je usmjerena na vojne odnose i ograničena na klasično vojno područje.

Padom Željezne zavjese i novim svjetskim poretком mijenjaju se paradigme sigurnosti i obrane, a porastom novih aktera na globalnoj sceni kao i pojavom javne diplomacije, kreirao se novi, širi koncept obrambene diplomacije. Novi koncept implicira širi spektar dužnosti i očekivanja te pristup vojnih izaslanika, odnosno izaslanika obrane koji moraju pokrивati cijeli niz novih područja poput: (1) koordinacije s vladama i međunarodnim organizacijama i

⁵ *Versajski ugovor* iz 1919. godine obvezao je Njemačku isporučiti pobjedničkim državama gotovu svu svoju trgovačku mornaricu i za te države svake godine proizvoditi utvrđeni broj novih brodova. Nije smjela uvoziti ni izvoziti oružje, nije smjela imati podmornice, te je smjela držati 104.000 vojnika u kopnenim i 15.000 vojnika u mornaričkim postrojbama. *Washingtonski pomorski sporazum*, također poznat kao *Ugovor pet sila*, potpisan 1922. među glavnim saveznicima u Prvom svjetskom ratu, koji je trebao spriječiti utrku u naoružanju ograničavanjem pomorske izgradnje, a potpisale su ga vlade UK, SAD-a, Francuske, Italije i Japana. Uvjeti *su* izmijenjeni *Londonskim pomorskim ugovorom* iz 1930. i *Drugim londonkim pomorskim ugovorom* iz 1936. Japan i Italija odrekli su se ugovora sredinom 1930-ih, a Njemačka se odrekla *Versailleskog ugovora* koji je ograničavao njezinu mornaricu (Baker, 1989: 217-255, Vukadinović 2004: 31-35).

osiguravanje njihove podrške mirovnim operacijama; (2) utvrđivanja promjena unutar OS diljem svijeta, koje potencijalno dovode do tektonskih promjena u sektorima obrane i sigurnosti; (3) tipično za 1990-e, uspostaviti vezu sa potražiteljima specifične vojne opreme; (4) identificiranje šire tehnologije obrambenih sustava koji su primjenjivi u matičnoj državi; (5) razmjene informacija o nekonvencionalnim i netradicionalnim prijetnjama poput terorističkih skupina i međunarodnog organiziranog kriminala (Cheyre, 2013: 4-6, Slika 1: Zadaće vojnih izaslanika).

Slika 1: Zadaće vojnih izaslanika

Izvor: Ogorec, 2005:99

Kos-Stanišić i Domjančić (2021) potvrđuju tezu Cheyrea kako je obrambena diplomacija sastavnica javne diplomacije koja konkretnim djelovanjem nastoji osigurati mir, održati teritorijalnu cjelovitost države i surađuje u međunarodnim zadaćama usmjerenim na izbjegavanje izbijanja sukoba. Nadalje, stvaranje povjerenja između OS susjednih i država u regiji navodi kao jedan od ciljeva, a ono podrazumijeva usmjeravanje i upravljanje vojnim razmjenama s ciljem jačanja operativne interakcije u svim segmentima kao i pružanje savjeta političkim vlastima po pitanju sigurnosti i obrane, a koji utječu na vanjsku politiku (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021: 289). S vremenom, pacifikacijom i globalizacijom, dolazi do potrebe za novim oblicima ustrojstva i organizacije. Naprimjer, s vremenom se u Europi sve

manje koriste nazivi Ministarstvo propagande i/ili informiranja, a učestalije je Ministarstvo kulture i/ili medija. Isto tako, s vremenom se prestalo koristiti naziv Ministarstvo vojske ili rata, a koristi se Ministarstvo obrane. „Tek nakon Drugog svjetskog rata, odnosno razvojem civilno-vojnih odnosa i svijesti o potrebi uspostave civilnog nadzora nad vojskom, primjenom demokratskih standarda, možemo govoriti o resoru obrane, odnosno o MO kao civilnoj komponenti i o vojsci“ (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021: 291).

Ogorec (2007) navodi da je potreba da OS budu predstavljane i zastupane na međunarodnoj sceni dovelo je do nužne transformacije i nastanka suvremenih vojno-diplomatskih predstavništava. Organizacija i struktura primarno ovisi o interesima države pošiljateljice, ali i odnosa sa državom primateljicom. Ukoliko postoji poseban interes za bilateralnom vojnom suradnjom ili postoji općenito dobri odnosi na diplomatskoj razini, sastav i veličina vojno-diplomatskog predstavništva bit će sadržajni i bogatiji. Također smatra kako je u moderno vrijeme rijetko potpuno razvijeno vojno-diplomatsko predstavništvo jer ono zahtijeva znatne resurse, a i da nema nužne potrebe za velikim brojem specijalista u sastavu vojnog izaslanstva pri međunarodnim organizacijama poput NATO-a, zbog same interoperabilnosti i prilično dobrih međusobnih odnosa (Ogorec, 2007, Nato.int, 2021). U nastavku Ogorec navodi temeljne djelatnosti vojnih izaslanika: (1) predstavljanje OS i MO zemlje pošiljateljice u zemlji primateljici; (2) zaštita interesa države i OS u zemlji primateljici, koji mogu biti različitih oblika te biti ugroženi na razne načine. Nadalje, tvrdi kako su mogući napadi na ideologiju, politiku, strategiju ili ratnu doktrinu, kao i ugroze sigurnosti političkih i vojnih dužnosnika te osobnih prava; (3) prikupljanje informacija i podataka o OS i državi domaćinu te redovno izvještavanje jedna su od najstarijih zadaća, a razvojem multilateralne suradnje i transparentnijim djelovanjem institucija ta se zadaća ne oslanja na ilegalne radnje, kao što je rašireno mišljenje, već je dostupno putem nacionalnih i stručnih medija. Također, ustalila se praksa prezentacija podataka i sposobnosti OS kao i zajedničkih programa i vježbi. Ogorec tvrdi kako je primarna zadaća vojnih izaslanika sve više orijentirana na promicanje prijateljskih odnosa i razvoj bilateralne vojne suradnje; (4) unapređivanje bilateralne vojne suradnje na svim razinama, u skladu sa smjernicama matičnog MO i nadležnih institucija; (5) savjetovanje veleposlanika o svim pitanjima vojne naravi jedna je od bitnijih zadaća te zbog toga u povijesti počela razvijati vojna diplomacija kao specifična djelatnost, jer je diplomatsko osoblje trebalo stručnjaka za vojna pitanja. Sa svakodnevnim razvojem i napredovanjem tehnike i tehnologije (i vojne i one koje se mogu koristiti u dvojne svrhe) znatno se povećava uloga vojnog izaslanika kao stručnog savjetnika veleposlanika (Ogorec, 2007, Piličić 2022).

Sukladno raspoloživim resursima, učestalije je da „manje“ države imaju jednog ili manji broj vojno-diplomatskog predstavnika, a „veće“ države više.

3. Izazovi suvremene vojne diplomacije

Charillon, Balzacq i Ramel (2020) smatraju da će u budućnosti ključno pitanje diplomacije ležati u educiranosti i specijalizaciji izaslanika obrane kao stručnjaka za tehnička pitanja (npr. inženjer oružja) koji može razmišljati i djelovati izvan okvira („out of the box“) (Charillon i dr, 2020: 269-270).

Članstvo u NATO-u i EU, najnovija sigurnosna prijetnja izazvana ruskom agresijom na Ukrajinu te sve agresivnije nametanje *Politike jedne Kine*, samo su neki od *novih* izazova koji nameću nove zadaće vojnim izaslanicima i zahtijevaju reorganizaciju vojno-diplomatske mreže RH u inozemstvu. Negativne posljedice rastućih klimatskih promjena, prehrambena i energetska kriza te godine pandemije globalnih razmjera koje rezultiraju poremećajima na svjetskom tržištu, padu standarda građana i porastom inflacije generiraju nezadovoljstvo građana i država i tako, indirektno utječu na obrambeni i sigurnosni sektor. Uzevši sve u obzir RH se još uvijek dobro nosi sa svim tim izazovima, ali potrebno su dodatni sinergijski napori cijeloga društva, uključujući i segment obrane i sigurnosti, kako bi se RH i u budućnosti uspješno nosila sa problemima i izazovima koji neminovno dolaze (Piličić, 2022).

3.1. Vojna diplomacija Sjedinjenih Američkih Država

Krajem 19. stoljeća SAD je imao vojne i izaslanike zadužene za mornaricu u šest država, a taj broj porastao na 23 po izbijanju Prvog Svjetskog rata (Duroselle, 1963). Ministarstvo obrane Sjedinjenih Američkih Država 1949. započelo je i 1964. službeno formira Sustav izaslanika obrane (*The Defense Attaché System – DAS*) koji je postao ogrankom Obrambene obavještajne Agencije (*Defense Intelligence Agency – DIA*) sa zadatkom predstavljanja SAD-a u pitanjima vezanim za obranu i vojsku sa stranim vladama diljem svijeta (Dia.mil, 2022). Za vrijeme Hladnog rata, državni tajnik za obranu Robert McNamara naredio je uvođenje vojnih izaslanika za svaku državu. U periodu od raspada Sovjetskog Saveza do i za vrijeme rata protiv terorizma,

američki vojni, odnosno izaslanici obrane bili su „u potpunosti uključeni u širok raspon aktivnosti vezanih za obranu dajući potporu nacionalnim kreatorima politike i zapovjednicima vojnih jedinica“ (Shea, 2005: 49-50). Značaj vojnih izaslanika drastično se povećao od Drugog svjetskog rata, primjerice, 1945. godine bila je 51 suverena država, a sada ih je preko 200. Završetkom Hladnog rata, raspadom Sovjetskog Saveza, Čehoslovačke i Jugoslavije te sukcesivnih država, Sjedinjene Američke Države umjesto 3 veleposlanstva i pripadajućeg vojno-diplomatskog osoblja danas imaju 24 (Travel.state.gov, 2022).

SAD je 2000. godine imao 127 ureda izaslanika obrane (*Defense Attaché Offices – DAO*), kada je ukupno bilo međunarodno priznato 196 država. Pitanje je koliko trenutno (2022) imaju otvorenih ureda, no zasigurno su globalni lideri po pitanju bilateralnih i multilateralnih odnosa u sklopu vojne diplomacije. Treba naglasiti kako SAD ima i DAO pri Europskoj uniji. „Fragmentacija nacionalnih država iz doba hladnog rata i sve veći broj neuspjelih vlada diljem svijeta stavljaju izazov pred američku vanjsku politiku. Ujedno, antiamerikanizam i radikalni pokreti sve su više usmjereni protiv Sjedinjenih Država, čak su i neki tradicionalni saveznici postali nepouzdana.“ Shea (2005) navodi kako se padom Željezne zavjese i smanjenjem američke vojne prisutnosti diljem svijeta kao posljedicom toga, povećava važnost održavanja dobrih odnosa (Shea, 2005: 50-52). Nove okolnosti početkom 21. stoljeća predstavljaju nove izazove i potrebu za adaptacijom te je američka obrambena diplomacija reagirala transformirajući vojno-diplomatska predstavništva zadavši nova zaduženja za izaslanike obrane (Dia.mil, 2020). Reformirani vojno-diplomatski zbor sastoji se od tri komponente: (1) novog stožera izaslanika obrane pri tzv. ujedinjenim borbenim zapovjedništvima (*unified combatant command – CCMD*), (2) ureda izaslanika obrane (*DAO*) koji se bave svim funkcijama i misijama MO u državi te (3) poboljšane operativne uloge izaslanika obrane. Sama činjenica da SAD ima operativne urede izaslanika obrane podrazumijeva superiornost u odnosu na druge države obzirom na brojnost djelatnih osoba te potrebna materijalna i ostala sredstva za redovno funkcioniranje istih. Takva struktura omogućava američkim izaslanicima obrane bolji pristup vojnim izaslanicima iz države primateljice, aktivno adaptiranje prioriteta misija u državi primateljici i području djelovanja, povećanje protoka i kvalitete informacija te pojednostavljenje sinkronizacije sredstava u državi primateljici radi poboljšane strateške agilnosti (Shea, 2005: 49-52, Gačak 2022).

Struktura američke obrambene diplomacije drugačija je od tipičnih bilateralnih i multilateralnih pristupa država u sklopu vojne diplomacije. Naime, SAD je formirao zajednička vojna zapovjedništva Ministarstva obrane Sjedinjenih Država s ciljem provedbi širokih i

kontinuiranih misija, koje uključuju i vojno-diplomatske aktivnosti (Willard, 2005). Trenutno postoji 11 takvih zapovjedništva koja su organizirana po zemljopisnoj i funkcionalnoj osnovi⁶. Organizacijska struktura seže od Drugog svjetskog rata u kojem su aktivno sudjelovale i bile zadužene za objedinjeno Savezničko djelovanje protiv Sila Osovine. Zapovjedništva aktivno djeluju tijekom Hladnog rata, a doživjela su više promjena od pada Željezne zavjese do danas, nego za vrijeme Drugog svjetskog rata i Hladnog rata, sa najnovijim izmjenama 2018. i 2019. godine kada su (ponovno) predstavljena zapovjedništva nadležna za kibernetički prostor (CYBERCOM) i vojne operacije u svemiru (SPACECOM) (Centcom.mil, 2022). Shea (2005) naglašava kako je potrebno objediniti zadaće izaslanika obrane SAD-a: svakodnevne neobavještajne aktivnosti sa zadaćama promatranja i izvješćivanja radi veće efikasnosti, a ne diversificirati među ostalim članovima DAO-a. Također tvrdi kako su se opseg i raznolikost uključenosti izaslanika obrane u američke programe u inozemstvu povećali do mjere u kojoj su postali punopravni sudionici u inicijativama i aktivnostima vezanim za sigurnost (Shea, 2005: 49-52). Potts (2000) navodi kako američki izaslanici obrane tradicionalno obavljaju misije promatranja vojnih uvjeta i razvoja, savjetuju veleposlanika te predstavljaju MO, održavaju ceremonijalne uloge, obavljaju političko-vojne zadaće partnerima i suradnicima u državi primateljici te savezima jer je riječ o stručnjacima za vojne snage države primateljice te za pitanja nacionalne i međunarodne sigurnosti. Nadalje, sponzorirani programi sigurnosne pomoći MO, vojna obuka i prodaja vojne opreme proširili su se na prijateljske, ali ne-savezničke države, a izaslanici obrane postali su ključni za izgradnju i održavanje koalicija zbog svog znanja i odnosa s visokim vojnim dužnosnicima zemlje domaćina te otvaraju vrata za sve ostale aspekte suradnje, od političkog, gospodarskog, vojnog, trgovačkog i ostalih aspekata (Potts, 2000: 17-18). U relativno kratkom su periodu postali glavni savjetnici u veleposlanstvima, primarno zbog globalne pozicije SAD-a kao lidera koja „počiva na sirovoj vojnoj moći“ (Krieger i dr, 2015: 220-222). Slična je situacija pri ujedinjenim borbenim zapovjedništvima te NATO-u gdje su od izaslanika obrane počeli tražiti direktne obavještajne i informacije o operacijama, logistici i politici te se traži vodstvo u pomaganju i koordiniranju

⁶ (1) AFRICOM pokriva područje Afričkog kontinenta; (2) USCENTCOM pokriva područje Bliskog Istoka, Egipta, Središnje Azije te dijelove Južne Azije; (3) EUCOM pokriva Europu, Rusiju i Grenland; zapovjednik EUCOM-a istovremeno je vrhovni zapovjednik savezničkih snaga za Europu (SACEUR) unutar NATO-a; (4) INDOPACOM pokriva Indo-Pacifičku regiju; (5) NORTHCOM pruža vojnu potporu nevojnim vlastima u SAD-u te štiti teritorij i nacionalni interes unutar SAD-a, Portorika, Kanade, Meksika, Bahama te zračnih, kopnenih i morskih prilaza na tim područjima te služi kao centar glavne obrane u slučaju invazije na SAD; (6) SOUTHCOM pokriva Srednju i Južnu Ameriku, Karibe i Panamski Kanal; (7) SPACECOM je zadužen za vojne operacije u svemiru; (8) CYBERCOM pokriva kibernetički prostor; (9) SOCOM nadgleda specijalne operacije; (10) STRATCOM je zadužen za strateško odvratanje, globalne udare i upravljanje Globalnom informacijskom mrežom MO; te (11) TRANSCOM koordinira misije diljem svijeta (Centcom.mil, 2022).

regionalnih programa i inicijativa, razmjene osoblja i iskustva, obuke, prijenos opreme i slično. Razvoj i uspon obrambene diplomacije znači da je izaslanik obrane danas važniji nego ikad za strateške interese SAD-a u inozemstvu jer je riječ o brzom, elektronički povezanom svijetu (Potts, 2000: 17-18). Navedeni ustroj, aktivnosti i područja djelovanja u potpunosti se podudaraju sa aktivnostima koje Cottey, Forster i Drab navode u sklopu obrambene diplomacije. Obzirom na poziciju globalnog lidera u svim aspektima, a prvenstveno u vojnom i ekonomskom, SAD se definitivno može i mora percipirati kao uzor za pristup modernizaciji i općenito djelovanju vojne diplomacije, kako za sve njene vojne saveznike diljem svijeta, tako i za RH.

3.2. Vojna diplomacija Francuske Republike

Francuska Republika kroz tzv. *Bijele knjige o obrani i nacionalnoj sigurnosti*, definira ciljeve, izazove i probleme s kojima se potencijalno može suočiti nacionalna sigurnost i obrana, koja uključuje i međunarodnu komponentu, vojna sredstva, ali i civilne alate za rješavanje istih (Livreblandefenseetsecurite.gouv.fr, 2013). „Definicija sveobuhvatne sigurnosne strategije posljedica je izazova našeg vremena s kojima se suočava Francuska zajedno sa svojim saveznicima i partnerima: temeljne promjene doba globalizacije odražavaju se u dubinskoj, širokoj strateškoj prilagodbi“ (Livreblandefenseetsecurite.gouv.fr, 2008: 5). Od objave prethodne *Bijele knjige* 1994. godine dogodila se značajna promjena na svim segmentima koja iziskuje i uključuje transformaciju pristupa nacionalnoj i međunarodnoj sigurnosti. „Svijet nije nužno opasniji, ali je postao nestabilniji i nepredvidljiviji. Pojavili su se novi rizici, a *Bijela knjiga* ima za cilj predstaviti stratešku procjenu za sljedećih petnaest godina, te se izvlače konzekvence kako bi se izradila nova obrambena i sigurnosna politika“ (Livreblandefenseetsecurite.gouv.fr, 2008: 5). *Bijela knjiga* iz 2008. godine predstavlja procjenu sigurnosnih interesa bez ograničavanja analize na pitanja obrane, to jest opseg nacionalne sigurnosti uključuje i obrambenu politiku, ali se ne ograničava isključivo na nju. Uz stavljanje naglaska na doprinosu vanjske i gospodarske politike, veći se značaj daje i vojnoj diplomaciji sa ciljem ostvarivanja boljih, strateških odnosa pri savezničkim državama i u regijama od strateškog interesa za Francusku. Dok je fokus obrambene diplomacije SAD-a isključivo na oružanim snagama, za francuski pristup možemo reći da je nešto općenitiji te da se preklapa sa ostalim akterima koji provode vanjsku politiku, a ne isključivo na OS i njihove

pripadnike. Revizija Bijele knjige odvija se svakih 4 godine, a u onoj iz 2017. naglašava se značaj obavještajnih informacija svih vrsta radi unutarnje i civilne sigurnosti, a ne isključivo vojne, pritom značajnu ulogu ima vojna diplomacija u vidu strateških partnerstava, savezničkih odnosa, razmjene informacija te zajedničkog sudjelovanja u mirovnim misijama, operacijama i vježbama.

U *Bijeloj knjizi* se spominje promjena francuske vanjske politike i zaokret prema partnerstvima s Afričkim državama sa ciljem suradnje u obrani i sigurnosti (Livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr, 2008: 8-12). Također, navodi se kako je tradicionalna distinkcija između nacionalne i međunarodne sigurnosti nestala te da se pokazalo kako vrhunska tehnologija ne jamči operativnu superiornost, već se i dalje treba oslanjati na ljudski faktor u složenim međunarodnim operacijama u kojima se koriste svi instrumenti moći i utjecaja. *Bijela knjiga* jasno je išla u prilog izradi *europske Bijele knjige o obrani i sigurnosti*, koja je kasnije i prerasla u *Zajedničku sigurnosnu i obrambenu politiku* (ESDP) (Livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr, 2008: 20). Jasno se naglašava evolucija NATO saveza koji je u međuvremenu razvio partnerstva sa zemljama u brojnim regijama svijeta te transformacija samog saveza iz obrambenog u vojno-politički savez, a sukladno njemu transformirale su se i nacionalne OS, sigurnosne politike, a samim time i obrambena diplomacija. *Strategija nacionalne sigurnosti* Francuske uključuje pet strateških funkcija kojima obrambene i sigurnosne snage moraju vladati: (1) znanje i predviđanje; (2) prevencija; (3) odvratanje, (4) zaštita i (5) intervencija. Kombinacija ovih funkcija mora uključivati fleksibilnost i razvijati se s vremenom, prilagođavajući se promjenama u strateškom okruženju (Livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr, 2008: 8). Znanje i predviđanje pokrivaju pet glavnih područja: (1) prikupljanje informacija; (2) poznavanje područja djelovanja; (3) diplomatsku akciju; (4) analizu budućih trendova (tzv. Skeniranje horizonta) i (5) upravljanje informacijama. To predstavlja značajne promjene u organizacijskom smislu, a koje uključuju i optimizaciju diplomatske i vojno-diplomatske mreže kako bi se poboljšala razmjena informacija i mogućnost djelovanja između svih agencija. Obrambenu diplomaciju Francuske obuhvaća *Bijela knjiga* i u području prevencije odnosno pripremom preventivne strategije koja će se oslanjati na niz alata: od diplomatskih, pravnih, kulturnih, gospodarskih pa do vojnih koji uključuju vojno-diplomatske alate. U tom kontekstu, fokus je na ažuriranju pristupa obrambenim sporazumima sa stranim partnerima i saveznicima te povećanoj suradnji, a kojima će rukovoditi izaslanici obrane pod nadležnošću MO. Iskustva iz mirovnih misija i operacija primorala su na značajnu transformaciju vojne odnosno obrambene diplomacije koja je pokazala nužno korištenje

civilnih struktura u kombinaciji sa djelatnim vojnim osobama. Također, Francuska *Bijela knjiga o obrani i nacionalnoj sigurnosti* u budućnosti vidi premještanje fokusa sa unilateralnog i bilateralnog na multilateralni okvir stoga je potrebna kontinuirana komunikacija i predanost te interoperabilnost sa saveznicima, a koje će voditi izaslanici obrane (Livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr, 2008: 20). Tu se vidi jasan otklon odnosno transformacija francuske vojne diplomacije prema definiciji obrambene diplomacije. Ključnu ulogu vojnih izaslanika Francuska vidi u kontinuiranom dijalogu koji doprinosi smanjenju napetosti i izgradnji bolje uravnoteženih i transparentnijih odnosa između sila. Izaslanici obrane su ti koji dostavljaju informacije koje će poslužiti institucijama da prilagode strategije i vanjskopolitičke ciljeve te kontinuirano provodi reforme sigurnosnog odnosno obrambenog sektora te restrukturira OS za nove izazove (Livreblancdefenseetsecurite.gouv.fr, 2008: 20).

Prema Charillonu, Balzacqu i Ramelu (2020) Francuska je zamislila vojnu suradnju prema svojim bivšim kolonijama u multilateralnom obliku dijaloga s naglaskom na razmjenama informacija i zajedničkim vrijednostima. Također, fokus je na prevenciji sukoba i njegovanju kulture stabilnosti umjesto kontinuiranom povećanju vojnih kapaciteta (kroz vojnu i savjetodavnu pomoć) (Charillon i dr, 2020: 272). U Francuskoj je vojna i obrambena suradnja pod kontrolom Odjela za vojnu suradnju i obranu pri MVP (DCMD), dok nadzor bilateralnih diplomatskih obrambenih mreža u francuskim veleposlanstvima pripada Odjelu za međunarodnu politiku i strateške odnose (DGRIS) pri MO. Odjele vode diplomati, ali su izaslanici obrane ključni savjetodavni akteri (Charillon i dr, 2020: 276). Kao i u ostatku svijeta, broj izaslanika obrane kontinuirano je rastao do financijske recesije 2008./2009. godine, kada naglo počinje opadati zbog proračunskih ograničenja, unatoč sve većim izazovima poput potrebne reforme obrane i sigurnosnog sektora, povećanja mirovnih i civilnih hitnih operacija, borbe protiv terorizma i slično. Sredinom 2010-ih u Francuskoj se reformira i obrambena diplomacija te se pojačava kontrola izaslanika obrane, njihovih misija, imenovanja i administrativni učinak od strane civilnih, a ne isključivo vojnih vlasti. Charillon, Balzacq i Ramel postavljaju pitanje je li obrambena diplomacija zaista obrambena kada ona više nije ni provođena ni pokretana od strane vojne vlasti (Charillon i dr, 2020: 277).

Zipper de Fabiani (2002) potvrđuje kako praksa prati teoriju u francuskom primjeru *Bijelih knjiga*. Navodi kako francuska obrambena diplomacija ima ulogu strateškog monitoringa pomoću stalnih službi u inozemstvu, vojno-obavještajne službe, ad-hoc misije, sudjelovanja u međunarodnim sigurnosnim institucijama (UN, OESS, NATO, EU), vojne suradnje (uključujući NATO-ovo Partnerstvo za mir), kontrole naoružanja, edukacije,

istraživanja, komunikacije i dijaloga te mjera za izgradnju povjerenja i sigurnosti (Zipper de Fabiani, 2002: 614-629). Francuske *Bijele knjige o obrani i nacionalnoj sigurnosti* postavljaju okvire unutar kojeg bi obrambena politika i obrambena diplomacija trebale djelovati. Navodi se suradnja u sigurnosnim institucijama u Europi na međunarodnoj razini kao i bilateralni i multilateralni sporazumi što podrazumijeva kombiniranje oba sektora – i vojnog i civilnog (diplomatske i pravne prirode). Spominju se tri osovine na kojima je bazirana francuska vanjska i sigurnosna politika: (1) međunarodna sigurnost u okviru UN-a (Vijeće sigurnosti); (2) vojna i obrambena suradnja te (3) euro-atlantski okvir koji uključuje NATO i CSDF EU. Takav pristup obuhvaća bilateralni i multilateralni okvir te iziskuje značajne materijalne i ljudske resurse za potrebe vojno-diplomatskih predstavništava (Zipper de Fabiani, 2002: 614-629). Također tvrdi da to naizgled predstavlja drugačiji pristup Francuske i prilagodbu nacionalne obrambene diplomacije nakon Hladnog rata i pod utjecajem globalizacije u odnosu na Veliku Britaniju i SAD. Za Francusku glavni fokus obrambene diplomacije i dalje ostaje Afrički kontinent, unatoč značajnom zaokretu ka Srednjoj i Istočnoj Europi nakon pada komunizma. Afrički kontinent smatraju nužnim za regionalnu sinergiju te nastavkom projiciranja moći i utjecaja prema bivšim kolonijama. Fokus francuske obrambene diplomacije je na prevenciji kriza i stabilizaciji nacija i regija stvaranjem odgovornih OS te njihovom integracijom u društveno-ekonomsko tkivo prilikom kojeg djeluju kao jamci i promicatelji demokracije i razvoja (Ibid.). Zipper de Fabiani (2002) navodi kako je cilj obrambene diplomacije SAD-a sličan onome Francuske, kroz interoperabilnost OS, međutim pristup je nešto drugačiji. SAD to radi kroz zajedničke vježbe i operacije kojima se pokušava približiti savezničkoj vojsci, dok je Francuski pristup temeljen na stečenom iskustvu, doktrinama, organizaciji i ustroju koji je zajednički i Francuskoj i nekadašnjim francuskim kolonijama. To znači da se, unatoč reformama, a za razliku od američke obrambene diplomacije, Francuska i dalje oslanja na tradicionalne funkcije poput promatranja vojnih aktivnosti te uvjetovanja (stopiranja određenih vojnih radnji projiciranjem vojne moći) (Zipper de Fabiani, 2002: 614-629). Značajan napredak i sinkronizacija sa ostalim NATO saveznicima vidi se od kraja 1990-ih odnosno pojavom *transatlantske i europske obrambene diplomacije* kada se interoperabilnost po uzoru na američki pristup stavlja u prvi plan. Zipper de Fabiani (2002) tvrdi kako je kolektivna obrambena diplomacija (transatlantska i/ili europska) omogućila igranje na moć privlačnosti koja okuplja i (istočnoeuropske) države i organizacije, a kredibilitet koji je stvoren garantira prodor u, dotad nezamislive regije poput Srednje Azije (Zipper de Fabiani, 2002: 614-629). Zanimljivo je uočiti Zipper de Fabianijevu točnu dalekosežnost stavova sa otklonom od dvadesetak godina, gdje je tvrdio kako će se francuska obrambena diplomacija pozitivno razvijati u smjeru multilateralne suradnje pod

okriljem CFSP EU. Središnji cilj obrambene diplomacije Francuske je prevencija, a obzirom na tektonske promjene na globalnoj razini, obrambena diplomacija više ne može biti fokusirana isključivo na vojna pitanja, već mora širiti domenu i na upravljanje državom, pravosuđe, policiju, demokratsku kontrolu OS što iziskuje široku lepezu akcija i alata kako bi pratila rastuće potrebe za interoperabilnošću te zajedničkog očuvanja mira sa saveznicima i partnerima. Smatra kako je glavna funkcija izaslanika obrane u savjetovanju ministra obrane, po potrebi i ministra vanjskih poslova u njihovim izborima u međunarodnom kontekstu radi francuskih strateških benefita (Zipper de Fabiani, 2002: 614-629). Komunikacija s Glavnim stožerom oružanih snaga (EMA) i nadređenom Glavnom upravom za naoružanje (DGA), kao i Ministarstvom vanjskih poslova omogućuje donošenje političkih odluka i postala je integralna komponenta operacija, akcija i suradnje. Vojni i civilni aspekt diplomacije objedinjen je u funkciji zamjenika načelnika stožera za međunarodne odnose. Time je MO dobilo snažan mehanizam koji omogućuje stalni dijalog sa MVP-om te svih odjela, dok na terenu glavnu ulogu koordinacije ima izaslanik obrane pod ovlašću veleposlanika čime se pojačava koherentnost djelovanja na terenu.

U konačnici, modernizacija obrambene diplomacije dovela je do reforme MO i MVP. Poučeni iskustvom *11. rujna*, odnosno objavom rata terorizmu, Francuska je povezala sve diplomatske i vojne aktivnosti s izravnim i koordinacijskim zadaćama kako bi se obuzdale radnje štetne po Francusku (Zipper de Fabiani, 2002: 614-629). Francuski koncept obrambene diplomacije podrazumijeva da MO predvodi međuresornu suradnju prilikom međunarodnog djelovanja (In.ambafrance.org, 2020). Nadalje, pretpostavlja osmišljavanje i kombiniranje dugoročnih i kratkoročnih scenarija, iziskuje povezanu strukturnu i operativnu prevenciju te civilni pristup rješavanju potencijalnih kriza. Potrebna je simbioza diplomatskih i vojnih alata, a ciljevi su dio francuske strategije utjecaja kroz nacionalni, ali i okvir Europske unije (Defense.gouv.fr, 2022). Međunarodno djelovanja MO vodi Glavna uprava za međunarodne odnose i strategiju (DGRIS), koja je dio međunarodne politike koju koordinira MVP Francuske. DGRIS također definira i adaptira strategiju međunarodnog utjecaja MO te provodi poslove strateškog predviđanja te koordinira pripremu *Bijele knjige o obrani i nacionalnoj sigurnosti* Francuske (Defense.gouv.fr, 2022). DGRIS ima ulogu upravljanja i koordinacije djelovanja ministarstva za teme povezane s EU-om, u bliskoj suradnji s EMA-om, DGA-om i Glavnim tajništvom za administraciju (SGA). U suradnji s MVP-om i Glavnim tajništvom za europske poslove aktivno sudjeluje u izradi nacionalnih stajališta i uputa upućenih stalnom predstavništvu pri Političko-sigurnosnom odboru (PSC) i stalnom predstavništvu pri EU. DGRIS, zajedno sa EMA-om i

DGA-om, osigurava praćenje suradnje u području naoružanja te istraživanja i tehnologije u EU, posebice unutar EDA-e. Također, u suradnji s EMA-om, izrađuje upute za Vojni odbor EU (Defense.gouv.fr, 2022).

Izaslanici obrane, predstavnici i vojni savjetnici u međunarodnim organizacijama podređeni su Glavnom direktoru za međunarodne odnose i strategiju (DGRIS), načelniku Glavnog stožera, glavnom izvršnom direktora Francuske agencije za obrambenu nabavu i glavnom tajniku Ministarstva za administraciju u okviru svojih nadležnosti. DGRIS se interno oslanja na Ured za francuski utjecaj u inozemstvu (BIFE) te geografske službe nadležne za svaku zonu po pitanjima upravljanja i vođenja diplomatske obrambene mreže. Međutim, izaslanici obrane odgovaraju direktno MO te predstavljaju različite odjele Ministarstva u državama u kojima je akreditiran te radi u sinergiji sa ovlaštenim veleposlanikom. Službeno predvodi Misiju obrane, a ona se sastoji od minimalno dvije osobe. Sama misija doprinosi zaštiti, razvoju i promociji francuskih obrambenih interesa, a radi sa lokalnim vlastima te predstavništvima trećih zemalja ili organizacijama koje tamo djeluju. Misije općenito pokrivaju tri glavna područja obrambenih odnosa: (1) razmjenu obrambenih politika; (2) vojnu suradnju i (3) pitanja nabave (In.ambafrance.org, 2022). Francuski je primjer obrambene diplomacije prilično transparentan i jasno deklarira zadatke Misija. Na službenim stranicama MO nabrojane su glavne komponente kojima se Misija bavi, a ovise o predmetnoj situaciji, državi-primateljici i međunarodnom kontekstu. Glavne zadaće su: (1) savjetovanje veleposlanika o pitanjima obrane; (2) savjetovanje ministarstva o pitanjima vezanim uz obranu koja se odnose na zemlju domaćina/zemlje akreditacije; (3) koordinacija različitih aspekata bilateralnih odnosa u pitanjima obrane; (4) promicanje francuske obrambene politike; (5) prikupljanje i analiziranje informacija povezanih s domenom u vezi s državom/zemljama akreditacije za MO i doprinos komparativnim studijama; (6) promicanje francuske obrambene industrije i doprinos potpori procedurama kontrole izvoza; (7) obavljanje operativnih misija, posebno u slučaju kriza, sukoba ili ozbiljnih incidenata koji se događaju u državama akreditacije ili čak u regiji te (8) koordiniranje mreža utjecaja i doprinositi utjecaju Ministarstva u inozemstvu (In.ambafrance.org, 2022). U određenim slučajevima, izaslanik obrane može preuzeti i civilne diplomatske funkcije.

Francuska obrambena mreža sastoji se od 88 misija pri veleposlanstvima Francuske diljem svijeta te ekvivalentan broj država u kojima djeluju izaslanici obrane, što ukupno predstavlja pokrivenost od 176 država (Slika 2: Vizualni prikaz misija izaslanika obrane Francuske Republike). Također, Francuska ima izaslanike obrane u glavnim međunarodnim

organizacijama i institucijama uključenim u područje obrane: Organizacija Sjevernoatlantskog saveza (NATO), Europska unija (EU), Ujedinjeni narodi (UN), Organizacija za Sigurnost i suradnja u Europi (OESS), Konferencija o razoružanju, Organizacija Ugovora o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih pokusa (CTBTO) (In.ambafrance.org, 2022).

Slika 2: Vizualni prikaz misija izaslanika obrane Francuske Republike

Izvor: in.ambafrance.org, 2020

Od predstavljanja *globalne strategije EU* 2016. godine, u kojoj je sadržan cilj veće europske strateške autonomije, Francuska se s drugim državama članicama obvezala na iznošenje konkretnih i strukturnih inicijativa za jačanje sposobnosti Europljana da djeluju u području obrane i sigurnosti. Jedna od njih je i *Stalna strukturirana suradnja* (PESCO). Od ukupno 34 projekta suradnje iz 2017. i 2018. godine, Francuska sudjeluje u 25 od kojih 8 koordinira, u 12 je sudionik te u 5 sudjeluje kao promatrač. S operativne strane, EU provodi šest vojnih operacija i misija, uključujući tri misije obuke (EUTM) te tri izvršne operacije (EUFOR, EUNAVFOR i EUNAVFOR) (Defense.gouv.fr, 2022). Ukratko, obrambena

diplomacija postala je temelj francuske vojne doktrine i značajna komponenta globalne strategije.

3.3. Vojna diplomacija Republike Hrvatske

Za razliku od NATO saveznika, SAD-a i Francuske Republike koji koriste termine obrambene diplomacije i izaslanika obrane, Republika Hrvatska i dalje koristi termin vojne diplomacije i vojnog izaslanika (Morh.hr, 2020, Mvep.gov.hr, 2016). Važno je napomenuti kako RH ima dugu i bogatu tradiciju diplomacije koja datira još od srednjeg vijeka i Dubrovačke Republike, dok se vojna diplomacija većinom oslanja na 20. stoljeće i to u sklopu država čiji je Hrvatska bila sastavni dio. Od perioda Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevine Jugoslavije te perioda za vrijeme i poslije Drugog svjetskog rata do osamostaljenja RH padom Željezne zavjese i slomom komunizma u Europi i svijetu. Kos-Stanišić i Domjančić (2021) navode kako je za vrijeme Kraljevine SHS rad vojno-diplomatskih predstavnika bio sveobuhvatan te uključivao vojno-obavještajne zadatke, vojnu suradnju, školovanje kadrova, opremanja i isporuke naoružanja, izgradnja kapaciteta vojne industrije, remonta i održavanje vojne tehnike te vođenje brige o vojnom osoblju u inozemstvu. Za vrijeme Drugog svjetskog rata fokus se prebacuje na obavještajne zadaće (Milenković, 2018:8-9 prema Kos-Stanišić i Domjančić, 2021:293). Kraljevina SHS odnosno Kraljevina Jugoslavija neposredno pred i za vrijeme Drugog svjetskog rata imala je 12 akreditiranih vojno-diplomatskih predstavnika⁷ (Krzak, 2020: 170-185). Kos-Stanišić i Domjančić navode (2021:294-295) kako je tijekom Hladnog rata SFRJ imala 25 vojno-diplomatskih predstavništava, od čega većinom pri svjetskim vojnim silama te državama koje su, zajedno s SFRJ činile Pokret nesvrstanih.

Razvoj samostalne vojne diplomacije RH odvijao se u drugačijim uvjetima u odnosu na druge europske države. Stvarala se u ratnim uvjetima velikosrpske agresije potpomognutom tzv. *Jugoslavenskom narodnom armijom* što je iziskivalo brz razvitak i djelovanje hrvatske službe vanjskih poslova koja je pred sobom imala primarnu zadaću promicanja interesa hrvatske države na vanjskopolitičkom planu koji su usmjereni na: (1) zaustavljanje agresije; (2) uspostavi pune suverenosti na cijelom državnom području; (3) osiguranje stabilnosti,

⁷ Vojno-diplomatski predstavnici Kraljevine SHS odnosno Kraljevine Jugoslavije bili su akreditirani u (1) Njemačkoj; (2) Austriji; (3) Mađarskoj; (4) Italiji; (5) Bugarskoj; (6) Ujedinjenom Kraljevstvu; (7) Francuskoj; (8) Rumunjskoj; (9) Poljskoj; (10) Čehoslovačkoj; (11) Grčkoj i (12) Albaniji (Krzak, 2020: 170-185)

suverenosti i cjelovitosti države; (4) ostvarenje punog međunarodnog priznanja RH; (5) pozicioniranje RH kao punopravnog čimbenika u međunarodnim odnosima; (6) stvaranje uvjeta za puni demokratski i gospodarski razvitak; (7) razvijanje dobrosusjedskih odnosa i regionalne suradnje te (8) približiti i uključiti RH u euroatlantske integracije. Uspješnim ispunjavanjem tih zadaća, hrvatska se služba vanjskih poslova suočila s novim izazovima i potrebama, poput izgradnje RH kao demokratske, pravne, socijalno i gospodarski napredne države te intencijom za euroatlantskim integracijama (Berković, 2006: 49-54, Gačak 2022). Ratne okolnosti iziskivale su izgradnju vojno-diplomatskog sustava iz temelja, bez mogućnosti mirnog, tranzicijskog rada službi, kao što je to bio slučaj nakon disolucije Čehoslovačke 1992. godine. Izgradnja sustava iz temelja zahtijeva stručne i sposobne djelatnike, koji mogu odgovoriti na postavljene izazove, a Berković (2006) smatra kako se isto postiže odgovarajućom selekcijom, školovanjem i stalnim stručnim usavršavanjem (Berković, 2006: 49-54). Manje države suočavaju se sa nešto drugačijim problemima u usporedbi sa većim državama, poput potrebe za specijalističkim znanjima i kvalitetnom edukacijom širokog spektra djelovanja, koje veće države mogu kompenzirati specijalizacijom i većim brojem vojno-diplomatskih predstavništava. Berković (2006) i Ogorec (2022) navode kako je u vrijeme ustrojavanja diplomatske službe i (tada) MVP-a bio primijenjen klasični model unutarnje organizacije, koji je u upotrebi u znatnom broju europskih država, što uključuje i provedbu *Tečaja za diplomatsko-konzularne poslove MVP-a*⁸ od 1992. godine, a što je kasnije slijedio i MORH prilikom uvođenja *Vojno-diplomatske škole*⁹ 1995. godine te ustrojavanjem *Ureda za vojne izaslanike i protokol MORH-a* (Berković, 2006: 51, Ogorec, 2022).

Za vrijeme Domovinskog rata prepoznat je značaj i uloga vojnih izaslanika u svijetu, a razlog je bio potreba komunikacije s vojno-sigurnosnim institucijama država primateljica, ali i proaktivno djelovanje unutar vojno-diplomatskog zbora tih država zbog razbijanja pokušaja nekih međunarodnih čimbenika da izjednače krivicu za rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (Piličić, 2022). Ogorec (2005) tvrdi kako razvoj hrvatske vojne diplomacije započeo formiranjem Ureda za suradnju s UN-om i EU i dolaskom prvih stranih vojnih izaslanika akreditiranih u Republici Hrvatskoj¹⁰ te kasnije, upućivanjem prvih vojnih izaslanika RH u

⁸ Preteča današnje Diplomatske akademije MVEP-a (Ogorec, 2022).

⁹ 1995. godine Ured za vojne izaslanike i protokol MORH-a ustrojava Vojno-diplomatsku školu (VDŠ) na Hrvatskom vojnom učilištu, a nakon postupka selekcije i klasifikacije više od 500-tinjak kandidata izabrano je prvih 24 polaznika za polaznike prvog naraštaja izobrazbe. Od njih, četvorica kasnije putem specijalističkih modula pripreme upućivani na dužnosti u V. Britaniju, Njemačku, Italiju i SAD. Ostali VIZ-ovi upućivani su na dužnosti u inozemstvo nakon kasnije organiziranih izobrazbi slijednih naraštaja VDŠ (Gačak, 2022).

¹⁰ Prve države koje su akreditirale vojne izaslanike u RH bile su Francuska, Mađarska, SAD, SR Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo (Ogorec, 2005: 191).

inozemstvo¹¹ što se smatra početkom razvoja vojno-diplomatske mreže RH (Ogorec, 2005: 191). Gačak (2022) navodi kako su primarne zadaće hrvatskih vojnih izaslanika sve do sredine 2000-ih godina bile afirmacija RH kao suverene i vjerodostojne države, afirmacija Domovinskog rata, afirmacija aspiracije za uključivanjem u NATO i EU, kao i pronalaženje najboljih praksi u sustavima izobrazbe, obuke, opremanja, upravljanja obrambenim sustavima te ustroja, vođenja i zapovijedanja stranih OS. Navedene temeljne zadaće odnosile su se na (1) informativno-analitičke aktivnosti¹²; (2) sudjelovanje u aktivnostima države primateljice i aktera koji djeluju tamo; (3) organizacija i provedba aktivnosti bilateralne obrambene suradnje; (4) organizacija aktivnosti vojnih izaslanika vezanih uz promociju države i OS u cilju promocije države i OS te možebitnog prikupljanja informacija; (5) protokolarnе aktivnosti; (6) ostalim aktivnostima vezanim uz djelatnost Veleposlanstva/Misije RH u državi primateljici. Također, napominje kako većina navedenih zadaća u uvjetima punopravnog članstva u NATO i EU gube na značaju (osim kod onih s kojima RH imaju znakovitiju i konkretnu suradnju¹³, kod nekih susjednih država od posebnog interesa (BiH i Srbija) te stalnim članicama Vijeća Sigurnosti UN-a (NR Kina, Ruska Federacija)) za koje nema značajnijih potreba jer se suradnja može organizirati i provoditi u kroz *redovne bilateralne razgovore*. Obrambena politika MORH-a definirala je partnerske ciljeve suradnje u okviru NATO-ovog programa *Partnerstva za mir*, dok je vojnim izaslanicima povjerena zadaća aktivnog pronalaženja područja suradnje i svojevrsnog mentorstva u državama primateljicama koji bi bili od moguće koristi za RH, s time da naglašava kako je omogućen visok stupanj slobode u radu (Gačak, 2022).

Prije formalnog pristupanja RH u NATO i EU, hrvatska vojna diplomacija imala je relativno visok stupanj samostalnosti u djelovanju koje se odnosilo na suradnju sa članicama NATO-a i drugih partnerskih država, i u bilateralnom i u multilateralnom formatu. Samostalnost se odnosila na područja suradnje, političkog i civilnog nadzora MORH-a i izobrazbe (Gačak, 2022). Pristupanjem se RH obvezala preuzeti strukturni obrazac i strukturu vojne odnosno obrambene diplomacije koji se temelje na interoperabilnosti i ujednačenom razumijevanju obrambene diplomacije i kolektivne sigurnosti Saveza. Gačak (2022) navodi

¹¹ RH je uputila vojne izaslanike prvo u države s kojima je imala tješnju suradnju, Austriju, SAD i SR Njemačku (Ogorec, 2005). Značajan doprinos dobrim odnosima s navedenim državama imala je hrvatska emigracija odnosno dijaspora.

¹² Aktivnosti isključivo putem tzv. „otvorenih izvora“, koje uključuju javne medijske izvore, izvore službenih institucija država primateljica, razmjenu informacija u okviru diplomatskog i vojno-diplomatskog zbora države primateljice, koji uključuju poznavanje organizacije i funkcioniranje sustava te izvještavanje o događanjima i dugoročnijim aktivnostima i procesima koji se događaju u obrambeno-sigurnosnim sustavima država primateljica (Gačak, 2022).

¹³ RH ima znakovitiju vojnu suradnju sa Francuskom, Italijom, Izraelom, SAD-om, UK i Njemačkom

neke od sastavnih obaveza koje NATO i EU podrazumijevaju poput (1) vlastite brige o području obrane i sigurnosti države odnosno vlastitim snaženjem obrambenih sposobnosti jača kolektivna sigurnost Saveza; (2) potrebe za ulaganjem i razvojem obrambenih sposobnosti predstavlja društveno ulaganje u razvoj novih tehnologija, koje se mogu koristiti u dvojne svrhe; (3) potrebe za uključivanjem organizacija civilnog društva, naročito braniteljskih i strukovnih udruga u procese kreiranja javnog mišljenja o pitanjima obrane i sigurnosti čime se involviraju civilne strukture i vojna diplomacija zaista poprima oblike obrambene diplomacije te se time dolazi do maksimalne iskoristivosti potencijala (Gačak, 2022).

U Programu Vlade Republike Hrvatske (VRH) 2020. – 2024. navodi se aktivno sudjelovanje RH u UN-u, EU (kroz CFSP), OESS te ostalim multilateralnim forumima i organizacijama civilnog spektra (iako neki autori navode i mogućnost transformacije i/ili involviranja vojnog spektra u iste) poput Kina+17, Inicijative Triju mora, Međunarodne organizacije Frankofonije, Unije za Mediteran, Srednjoeuropske inicijative, Dunavske strategije ili Jadransko-jonske inicijative sa ciljem zastupanja hrvatskih interesa (Vlada.gov.hr, 2020, Freiheit.org, 2022). U strategiji VRH spominje se produblјivanje bilateralnih odnosa sa SAD-om, Kinom, Rusijom, Kanadom, Japanom, Australijom, Južnom Korejom, Izraelom i drugim državama, a što se poklapa i sa dugoročnim planovima MORH-a. I u Programu VRH-a i Strateškom planu MVEP-a za 2020. – 2022. navodi se plan da RH kao članica NATO saveza nastavi aktivno i konstruktivno pridonositi definiranju i jačanju politika i mjera Saveza u nošenju s globalnim sigurnosnim izazovima modernog doba te se navodi konstruktivno djelovanje u regiji Jugoistočne Europe, doprinoseći daljnjoj stabilizaciji i prosperiteta utemeljenom na načelima dobro-susjedstva suradnje i rješavanja svih otvorenih pitanja. Cilj RH je pozicionirati se kao ključni kreator i promicatelj europske i transatlantske politike u Jugoistočnoj Europi, kroz djelovanje prema državama nečlanicama podupirući njihova nastojanja ispunjavanja uvjeta i standarda za članstvo u EU i NATO-u, pri čemu je prioritetni vanjskopolitički cilj i strateški interes europska budućnost Bosne i Hercegovine i ravnopravnost hrvatskog naroda u BiH (Mvep.gov.hr, 2019). Kao članica NATO-a, RH će nastaviti promicati demokratske vrijednosti i suradnju na području vojnih i sigurnosnih pitanja te će nastaviti sudjelovati u multinacionalnim operacijama upravljanja krizama i davati svoj doprinos kooperativnoj sigurnosti i koristiti je za vlastitu zaštitu. To je osobito važno glede prijetnji koje nadilaze državne i kontinentalne granice, kao što su terorizam, širenje oružja za masovno uništenje i kibernetičko ratovanje (Mvep.gov.hr, 2019). Sa tim ciljem djeluje i RACVIAC – Regionalni centar za pomoć pri provjeravanju i provedbi kontrole naoružanja u kojem djeluju

vojni odnosno izaslanici obrane iz 30 država, a upravo je RH strateški odabrana kao središte zbog stabilizirajuće politike i politike dobro-susjedstva te kao svojevrsna žarišna točka (*hotspot*) širenja utjecaja i politike NATO saveza na Jugoistočnu Europu što je (in)direktna zasluga hrvatske vojne diplomacije 1990-ih godina. Iako je prvotni cilj RACVIAC-a bio pružiti obuku o kontroli naoružanja, promicanja mjera za izgradnju povjerenja i sigurnosti i proširenje suradnje u jugoistočnoj Europi, s vremenom je centar proširio svoje djelovanje na široku paletu političko-vojnih pitanja, uključujući reformu sigurnosnog sektora te međunarodnu i regionalnu suradnju s naglaskom na euroatlantskim integracijama. Razvoj i promjene u sigurnosnom okruženju i promjenjive potrebe zemalja jugoistočne Europe zahtijevale su preispitivanje misije, ciljeva i strukture RACVIAC-a, a RH je i dalje idealna država iz koje je moguće provoditi misiju i cilj organizacije (Racviac.org, 2022).

U *Strateškom planu* MVEP-a za razdoblje 2020. – 2022. se navodi nužnost prilagodbe i moderniziranja ministarstva u strukturnom, sadržajnom i u organizacijsko-tehničkom smislu zbog stalnih promjena u međunarodnom okruženju. Nova struktura ministarstva temeljena je na novim vanjskopolitičkim prioritetima s posebnim naglaskom na pripremi i provedbi europskih politika, a navodi se uspješna suradnja sa pojedinim državama i kroz standardne instrumente civilne diplomacije, ali i suradnji na području obrane, što ukazuje na sustavni pristup novim dimenzijama sigurnosnim i pitanjima obrane odnosno provedbu obrambene diplomacije kroz više resora, a ne isključivo MO kao što zastupa definicija vojne diplomacije (Mvep.gov.hr, 2019). U *Strateškom planu* MORH-a za razdoblje 2020. – 2022. spominje se bilateralna i multilateralna obrambena suradnja koja utječe na izgradnju i jačanje međusobnog povjerenja te sigurnosni položaj RH. Razvojem obrambene suradnje sa zemljama Jugoistočne Europe i aktivnim sudjelovanjem u regionalnim inicijativama doprinosi se stabilnosti regije i unaprjeđenju političkih i gospodarskih odnosa u ovom području (Piličić, 2022). Od smjernica, spominje se suradnja sa strateški značajnim saveznicima i partnerima te ostalim članicama NATO-a i EU, dok će se s državama koje su važne s vanjskopolitičkog i sigurnosnog aspekta, a nisu članice NATO-a i EU, razvijati vojno-tehnička i suradnja na području vojne izobrazbe (Piličić, 2022). U *Strateškom planu* se ne razmatra se ni smanjenje, ni proširenje vojno-diplomatskih predstavništva, dok se broj aktivnosti bilateralne i multilateralne obrambene suradnje do kraja razdoblja planira povećati za otprilike 33%, sa 267 na 354, odnosno 359 na 477, kao i povećanje broja djelatnika u Stalnom predstavništvu RH pri NATO i EU tijelima, zapovjedništvima i stožerima za impozantnih 61% (Morh.hr, 2019: 10-13). Značajno povećanje ukazuje na usklađivanje vojne diplomacije RH sa ciljevima CSDP EU, kao i smjernica NATO

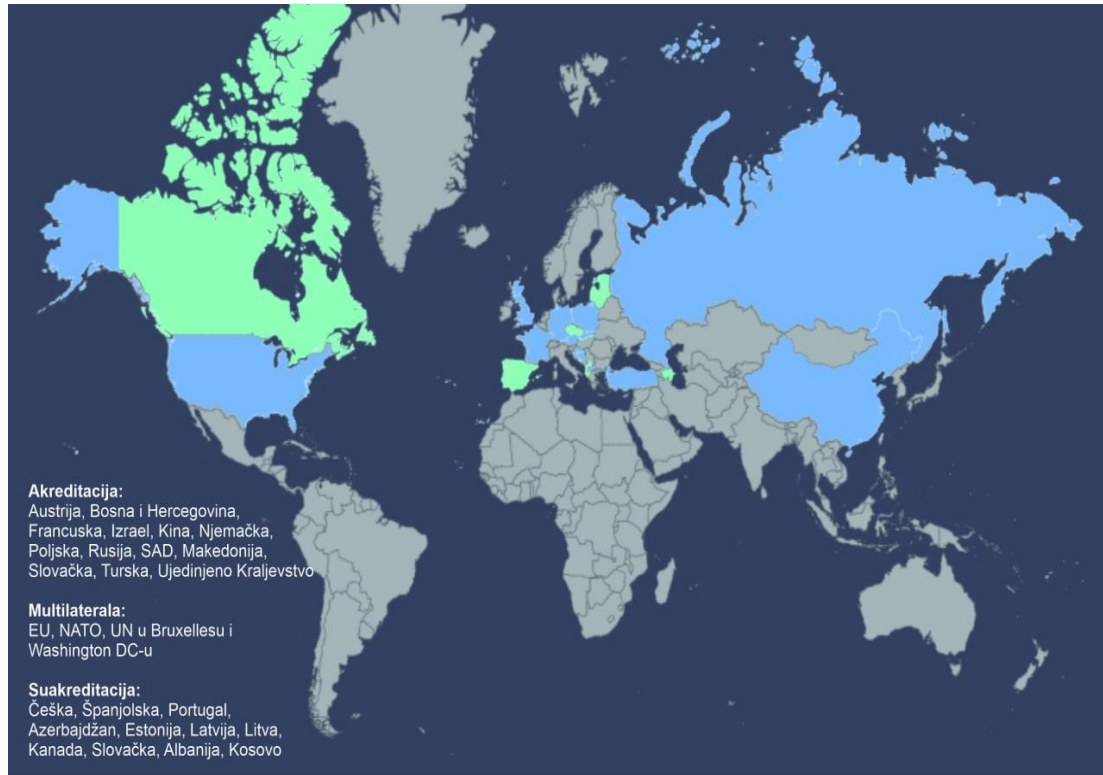
saveza. Daljnjim istraživanjem trebalo bi utvrditi je li riječ o isključivom praćenju smjernica odnosno izvršavanju preuzetih obveza ili je riječ o strateškim ciljevima vanjske politike RH koja je temeljena na iskustvima i suvremenim izazovima kojima se susreće sigurnosni i obrambeni sektor. Piličić (2022) navodi kako je u ispunjavanju svojih međunarodnih obveza, poglavito po pitanju obrane i sigurnosti, a posebno u okviru vojnih saveza kojih je RH članica, vojna diplomacija RH djeluje samostalno, osim ako je riječ o preuzetim obvezama kada hrvatska vojna diplomacija djeluje koordinirano i u suradnji sa svojim međunarodnim partnerima (Piličić, 2022).

Vojno-diplomatska predstavništva RH u državi primateljici predstavljaju VIZ-ovi, vojni savjetnici i pomoćnici vojnih izaslanika (Morh.hr, 2020). RH ima vojne izaslanike akreditirane u 12 država¹⁴ koji i suakreditacijom pokrivaju 11 država¹⁵, što sveukupno čini 23 države te su pokrivena predstavništva EU, NATO-a i UN-a u Bruxellesu i Washington DC-u (Slika 3, Vizualni prikaz misija vojnih izaslanika Republike Hrvatske). Kos-Stanišić i Domjančić (2021) navode uz vojne izaslanike i dva vojna savjetnika u Misiji RH te dva pomoćnika vojnih izaslanika u SAD-u i Njemačkoj dok je VIZ akreditiran u Austriji ujedno suakreditiran u Slovačkoj te obnaša dužnost vojnog savjetnika RH pri OESS-u. Navode kako je u Zagrebu akreditirano 17 stranih vojnih predstavništava te na nerezidencijalnoj osnovi još 22 strana vojna predstavništava prema podacima MORH-a iz 2021. godine (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021: 294-295). Također, Kos-Stanišić i Domjančić navode kako su, prema podacima MORH-a, u razdoblju od 2010. – 2013. zatvorena vojno-diplomatska predstavništva u Grčkoj sa sjedištem u Ateni, Rumunjskoj i Bugarskoj sa sjedištem u Bukureštu, Belgiji, Luksemburgu i Nizozemskoj sa sjedištem u Bruxellesu, Ukrajini, Sloveniji, Mađarskoj, Italiji, Danskoj (koja je pokrivala Švedsku, Finsku i Norvešku), a 2016. godine objedinjena je dužnost Vojnog savjetnika u Stalnoj misiji pri OESS-u sa dužnošću vojnog izaslanika RH u Austriji i Slovačkoj (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021: 294-295). Vojno-diplomatska predstavništva su zatvorena zbog recentnog ulaska u NATO, racionalizacije resursa, smanjenje troškova, opće politike

¹⁴ RH ima akreditirane vojne izaslanike u Austriji, BiH, Francuskoj, Izraelu, Kini, Njemačkoj, Poljskoj, Rusiji, SAD-u, Sjevernoj Makedoniji, Turskoj i UK (Mvep.hr, 2022).

¹⁵ (1) Češka – suakreditiran vojni izaslanik (VIZ) RH sa sjedištem u Berlinu; (2) Španjolska – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Parizu; (3) Portugal – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Parizu; (4) Azerbajdžan – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Ankari; (5) Estonija – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Varšavi; (6) Latvija – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Varšavi; (7) Litva – VIZ RH sa sjedištem u Varšavi; (8) Kanada – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Washingtonu; (9) Slovačka – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Beču; (10) Albanija – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Skopju; (11) Kosovo – suakreditiran VIZ RH sa sjedištem u Skopju (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021, Morh.hr, 2022, Mvep.hr, 2022).

interoperabilnosti te djelovanja vojno-diplomatskog predstavništva pri NATO-u u Bruxellesu koje pokriva države članice NATO-a, što značajno olakšava proceduru i smanjuje troškove.

Slika 3: Vizualni prikaz misija vojnih izaslanika Republike Hrvatske

Izvor: Mvep.gov.hr, Morh.hr, 2022

Kos-Stanišić i Domjančić (2021) ističu zanimljivost kako RH u službenim dokumentima i dalje prakticira termin i koncept vojne diplomacije i vojnog izaslanika dok prijevodom dokumenata na druge jezike (*defence/defense diplomacy*, a ne *military diplomacy*), pa i u Strateškim planovima MORH-a koristi termine obrambene diplomacije. Također, zaključuju kako je Hrvatska prihvatila promjene u sadržaju i djelovanju vojne diplomacije, ali da se iz povijesnih i tradicionalnih razloga zadržava termin „vojna diplomacija“ (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021: 295-296). Ogorec (2022) sebe smatra tradicionalistom po pitanju korištenja termina vojne diplomacije ili obrambene diplomacije u RH jer smatra da je vojna diplomacija usko definirana i podrazumijeva isključivo angažman djelatnih vojnih osoba. S druge strane

Gačak i Piličić¹⁶ (2022) smatraju kako je termin obrambene diplomacije prikladniji za RH jer je širi i uključuje sve poslove koje obavljaju hrvatski VIZ-ovi u inozemstvu (Ogorec, 2022, Gačak 2022, Piličić, 2022).

Dužnosti i djelatnosti vojnog izaslanika spadaju u nadležnost obrambene politike odnosno pod Upravu za obrambenu politiku MORH-a, što znači da se cjelokupnim djelovanjem VIZ-ova upravlja iz MORH-a. Nadalje, to podrazumijeva da se i zahtjevi Glavnog stožera OSRH prema VIZ-ovima upućuju preko MORH-a i *vice versa*, VIZ-ovi svoja izvješća o radu i izvršavanju zadaća upućuju MORH-u, a nakon toga MORH iste dostavlja u GS OSRH. Zaključno, VIZ-ovi su za svoj rad odgovorni MORH-u, od kojeg i dobivaju zadaće i smjernice za rad, a GS OSRH sve potrebne informacije dobiva od MORH-a te na isti način preko MORH-a upućuje zahtjeve prema VIZ-ovima. Unatoč hijerarhijskoj odgovornosti, hrvatski VIZ-ovi imaju na raspolaganju manevarskog prostora i fleksibilan pristup koji se kreće u okviru dobivenih smjernica i uputa za rad (Piličić, 2022).

4. Prijedlozi usmjeravanja vojne diplomacije Republike Hrvatske

OSRH su do sada izgradile ozbiljnu reputaciju kao lojalna, pouzdana strana vojnog partnerstva u okviru NATO-a te su hrvatski vojnici prepoznati kao vrlo profesionalni, učinkoviti i dobro osposobljeni. S velikim ratnim i borbenim iskustvom, pripadnici OSRH uspješno su demonstrirali svoju vrhunsku osposobljenost u obučavanju kroz dugogodišnje sudjelovanje u obuci Afganistanskih oružanih snaga, za što su dobivali najbolje ocjene od strane NATO saveza, te su kasnije instruktori iz OSRH bili glavni nositelji obuke Vojne policije OS Afganistana te mentori i obučavatelji postrojbi i zapovjedništava do razine korpusa. Sve to je kvalificiralo hrvatske instruktore kao jedne od najboljih unutar NATO-a, što je nedvojbeno nametnulo i leadersku ulogu u specijaliziranim segmentima obuke unutar NATO saveza, a vojna

¹⁶ Prof. dr. sc. Zoran Piličić – umirovljeni je brigadir HV-a te VIZ RH u Sloveniji od 2005. do 2008. godine. Od 2010. do 2011. godine obnaša dužnost Načelnika Sektora za personalnu borbenu spremnost u NATO zapovjedništvu kao prvi brigadir HV-a u Afganistanu što je ujedno najviša dužnost dodijeljena RH u NATO-u u Afganistanu. Povratkom iz Afganistana umirovljuje se. Od 2016. godine obnaša funkciju pomoćnika ministra obrane RH, a odlazi sa te funkcije 2019. godine na mjesto generalnog konzula RH u BiH sa sjedištem u Banja Luci.

je diplomacija imala značajnu ulogu u pozicioniranju relativno „malih“ oružanih snaga u Savezu (Ogorec, 2022, Piličić, 2022).

Republika Hrvatska u sklopu svojih obveza prema NATO-u stavlja na raspolaganje razne usluge kao država HNS¹⁷ (*Host Nation Support*), poput vojnih objekata i baza u Udbini¹⁸ i Zemuniku¹⁹ s ciljem da s vremenom dobiju status NATO Centra Izvrsnosti²⁰ (*Centre of Excellence*) (Piličić, 2022). NATO trenutno ima formirano 28 Centara Izvrsnosti, od čega je 9 u „manjim“ državama članicama²¹, a baze u Udbini i Zemuniku označene su kao perspektivne upravo kao NATO COE od strane nadležnih organa unutar NATO-a (Nato.int, 2022).

Gačak (2022) smatra kako RH, zbog svoje geopolitičke i geostrateške pozicije u izazovnim vremenima pod utjecajem globalizacije i tendencijama autoritativnih režima za novim svjetskim poretom, mora težiti punom korištenju vlastitih potencijala (znanstvenih, gospodarskih, stručnih i obrambenih) kako bi postala i ostala respektabilni čimbenik odvratanja. Tim činom, kao i zbog svoje demokratske i gospodarske stabilnosti, RH se može nametnuti kao respektabilni regionalni čimbenik mira, stabilnosti i sigurnosti. Gačak i Piličić predlažu dodatno (1) ulaganje u sustav srednjeg i visokog školstva uz razvoj istraživačko-znanstvenih potencijala gospodarskog sektora uz afirmativan legislativan i investicijski okvir osiguran od strane države (Gačak, 2022, Piličić, 2022). Iako relativno „mala“ država, obrambena industrija RH na zavidnoj je razini i uspješno godinama konkurira na regionalnom, ali i globalnom tržištu (HS Produkt, Šestan Busch, DOK-ING, Orqa, Croshield, Kroko samo su neke od tvrtki, a od nedavno djeluje i Hrvatski klaster konkurentnosti obrambene industrije²²

¹⁷ Koncept *Host Nation Support* međunarodna je obveza koju je Hrvatska preuzela, a uključuje civilnu i vojnu pomoć pruženu u mirnodopskim uvjetima, u izvanrednim situacijama, krizama i u vrijeme sukoba snagama NATO-a koje su privremeno smještene na hrvatskom teritoriju i provode operacije ili samo prolaze našim teritorijem.

¹⁸ 2019. godine ustrojeno je Središte za razvoj vođa u vojarni „Josip Jović“ kod Udbine u kojemu se obučavaju najbolji časnici i dočasnici za buduće vođe u OSRH.

¹⁹ 2013. godine uspostavlja se Multinacionalni zrakoplovni obučni centar (*Multinational Aviation Training Centre – MATC*) od strane RH i Češke Republike u sklopu NATO inicijative *Pametne obrane*, a kasnije se pridružuju Mađarska i Slovačka. 2018. godine MATC prepoznat je kao NATO vojno tijelo (*NATO Military Body*). Iste godine pokrenut je postupak Programa Multinacionalnog središta za obuku helikopterskih posada za provedbu zadaća specijalnih zračnih snaga (*Multinational SPecial Aviation Program – MSAP*) u kojem sudjeluju Bugarska, Mađarska, Slovenija i Hrvatska (Morh.hr, 2019, Piličić, 2022).

²⁰ NATO Centar izvrsnosti (COE) su međunarodne vojne organizacije koje obučavaju i obrazuju lidere i stručnjake iz zemalja članica NATO-a i zemalja partnera. Pomažu u razvoju doktrine, identificiraju naučene lekcije, poboljšavaju interoperabilnost i sposobnosti te testiraju i potvrđuju koncepte kroz eksperimentiranje. COE su općenito specijalizirani za jedno funkcionalno područje i djeluju kao stručnjaci za predmet u svom području. Šire svoje dubinsko znanje kroz obuku, konferencije, seminare, koncepte, doktrinu, naučene lekcije i radove (Nato.int, 2022).

²¹ Litvi, Latviji, Estoniji, Sloveniji, Mađarskoj, Portugalu, Češkoj, Slovačkoj i Bugarskoj

²² Cilj HKKOI-a je pridonijeti gospodarskom rastu kroz ulaganja u istraživanje i razvoj s ciljem razvoja novih proizvoda i tehnologija (pogotovo onih dvojne namjene i kibernetičke sigurnosti).

(HKKOI)). Gačak i Piličić (2022) perspektivnim ocjenjuju i pristup projektima EU, konkretno Europskom obrambenom fondu (EDF) i Europskoj obrambenoj agenciji (EDA), čija uloga hrvatske vojne diplomacije, zajedno s gospodarskom diplomacijom MVEP-a mora biti bolje upoznavanje s mogućnostima i konkurentnošću hrvatskih tvrtki na europskom obrambeno-sigurnosnom tržištu te povezivanju s potencijalnim naručiteljima (Klasan, 2011:86-88). Kvaliteta i kvantiteta vojne industrije i proizvodnje eklatantan je primjer međunarodnog pozicioniranja i moći te RH pozicionira kao relevantnog i značajnog čimbenika, što dodatno jača međunarodni ugled i položaj. Iako RH posjeduje obrazovne institucije koji educira vlastiti, ali i kadar saveznika i partnera, Gačak smatra kako je potrebno (2) ojačati sektor naobrazbe, što se i pokrenulo osnivanjem Sveučilišta obrane i sigurnosti²³ koje bi trebalo „proizvoditi lidere za HV i ostale sastavnice sustava domovinske sigurnosti“ (Ivanković, 2020, Piličić, 2022). Nadalje, navodi kako (3) pitanje upotrebe hrvatskih vojnih kapaciteta, koji uključuju obučne, vježbovne, smještajne i sve ostale, moraju biti predmet stručnih diskusija jer nekorištenjem propadaju, a još uvijek su perspektivni i zbog „(malo)brojnosti OSRH, očividni su izrazito visoki operativni troškovi uporabe i održavanja određenih sustava, troškovi sustava obuke, izobrazbe, logističke i druge potpore“ te (4) potrebom temeljnih dugoročnih strateških dokumenata²⁴ uloga vojne diplomacije bila bi znatno jednostavnija – „kako u pogledu upravljanja sustavom hrvatske vojno-diplomatske mreže u inozemstvu, tako i u definiranju ciljeva i zadaća svakog nositelja dužnosti u inozemstvu“ (Gačak, 2022).

Ogorec (2022) smatra kako je hrvatska vojno-diplomatska mreža adekvatno obzirom na veličinu države, mogućnosti, resurse i interese i one u sklopu NATO saveza, ali i vlastite kako bi ojačala nacionalnu sigurnost i vlastite strateške nacionalne interese. Ključnim izazovima hrvatske vojne diplomacije vidi u naporima na prepoznavanju hrvatske vojne misli i definiranju međunarodnog partnerstva (Ogorec, 2022). Gačak (2022) smatra značajnim da RH uputi predstavnike u Sjevernu Makedoniju i Crnu Goru jer se njihovim imenovanjima daje puna

Razvoj HKKOI-a predstavljen je u smjeru (1) poticanja i usmjeravanja obrambene industrije prema istraživačko-razvojnim i inovacijskim projektima; (2) podržavanja nositelja obrambenih i sigurnosnih politika u kreiranju dugoročnih razvojnih smjerova i zakonodavnih okvira; (3) sudjelovanja u mapiranju raspoloživih istraživačko-razvojnih i investicijskih kapaciteta u cilju izrade *Tehnološke platforme* za Tematsko područje SIGURNOST (Hkkoi.hr, 2022).

²³ *Sveučilište obrane i sigurnosti* baviti će se znanstveno-istraživačkim radom i pružiti osnovu za razvoj u području vojnih znanosti čime će se upotpuniti dosadašnje nepostojanje ustanove za obrambena i strateška znanstvena istraživanja, ali i drugih tijela sustava domovinske sigurnosti. *Sveučilište obrane i sigurnosti* otvara mogućnost ravnopravnoga sudjelovanja u međunarodnim projektima obrambeno-znanstvenih istraživanja te razvoja zajedničkih vojnih obrazovnih kurikuluma što omogućuje i snažnu afirmaciju Hrvatske vojske na međunarodnoj sceni (Morh.hr, 2021, Ivanković, 2020).

²⁴ Temeljni dugoročni strateški dokumenti poput: (1) Nacionalne strategije; (2) Strategije nacionalne sigurnosti; (3) Nacionalne razvojne strategije; (4) Strategije razvoja OSRH i (5) Dugoročnog plana razvoja OSRH (Gačak, 2022, Vlada.gov.hr, 2017, Jakešević, 2012).

potpora državne politike u potpori ostvarenja vanjsko-političkih interesa tih država. Važnim napominje i vojno-diplomatske odnose sa NR Kinom zbog rastućeg vojno-političkog i gospodarskog utjecaja NR Kine u svijetu te zbog recentnih odnosa NR Kina – Rusija, NR Kina – SAD i NR Kina – EU. Obzirom na aktualnu rusku agresiju na Ukrajinu, Gačak smatra oportunistički imenovati vojnog izaslanika u Ukrajinu, kao znak političke potpore Ukrajini u borbi protiv Ruske agresije. Iz dosadašnje prakse Gačak ističe nužnost kvalitetnog pristupa i odabira kandidata koji će predstavljati RH kao VIZ u inozemstvu, proći sve potrebne informacije o kandidatu, provesti niz testiranja osobnosti, znanja, inteligencije kao i vojno-stručna znanja te provesti postupak selekcije uvažavajući specifičnost države primateljice i uvjeta funkcioniranja u njoj. Zadovoljavanjem selekcijskog postupka naglašava potrebu zadržavanja kontinuiteta i redovite zamjene mandata, kontinuiteta i dosljednosti u razini vojno-stručnih i vojno-diplomatskih znanja i razini činova nositelja dužnosti, a upravo navedene detalje Gačak smatra ključnim po pitanju percepcije zrelosti i konzistentnosti sustava (Gačak, 2022). Uz to, Gačak na temelju vlastitog iskustva ističe kako je prilikom javnih i/ili stručnih rasprava o obrambenim pitanjima potrebno uvažavati i stavove predstavnika civilnog društva sa znanjima i iskustvima iz područja, a koja bi bila korištena kao polazišna točka za donošenje odluka stručnih i političkih razina MORH-a (Gačak, 2022). Obzirom na recentne strateške nabavke modernih obrambenih sustava i sustava naoružanja u RH, Gačak tvrdi kako je riječ o značajnim vanjsko-političkim utjecajima na odnose između država-partnera te da RH mora pokazati samostalnost u izboru te ekonomsku i svekoliku društvenu opravdanost svake takve nabave.

Piličić (2022) navodi kako RH ima određene prednosti i adute koje ju karakteriziraju kao „malu“ regionalnu silu, a to su geopolitička i geostrateška pozicija, bogato iskustvo u pobjedničkom Domovinskom ratu, status pouzdane i vjerodostojne članice NATO-a i EU, gospodarska i politička stabilnost te ambicija da se nametne kao država-mentor državama aspiranticama na području tzv. Zapadnog Balkana. Nadalje, Piličić navodi kako je afrički kontinent ostao izvan dohvata hrvatske vojne diplomacije. Iako RH tamo nema neposrednih vitalnih interesa, smatra kako je Afrika kontinent koji već sada, a naročito u budućnosti, definira sigurnosna pitanja EU, a samim time i RH. Ratovi, klimatske promjene, glad, resursi, terorizam, migranti i rapidni rast stanovništva nesumnjivo će utjecati na sigurnost i sve ostale segmente društva EU. U tom kontekstu, Piličić smatra kako bi bilo poželjno imati vojnog izaslanika u npr. Egiptu, koji bi neposredno na terenu bio u doticaju sa recentnim događanjima i zbivanjima na tom području (Piličić, 2022).

5. Zaključak

Novi svjetski poredak stvoren padom Željezne zavjese, a pod utjecajem globalizacije i mnoštva novih izazova, ukazao je na nužnost transformacije vojne diplomacije, kako definicije, tako i njenih zadaća te aktera koji djeluju u sklopu iste. Većina navedenih autora slaže se kako je s krajem 1990-ih i početkom 2000-ih nastupila era obrambene diplomacije, koja osim vojne uključuje i civilnu komponentu. S druge strane, nekoliko autora se ne slaže sa navedenim ili smatra kako je i dalje riječ o vojnoj diplomaciji, ali šireg, modernijeg opisa. U hrvatskom kontekstu veći je fokus na obrambenoj diplomaciji, obzirom da su primarne aktivnosti vojne diplomacije bile obavještajnog karaktera, dok se u obrambenoj diplomaciji fokus prebacio na unaprjeđenje odnosa, partnerstvo i međunarodnu suradnju. Iako u RH i dalje koristimo termin vojne diplomacije, smjernice i djelovanje vojnih izaslanika, ali i prijevod strateških dokumenata MORH-a, MVEP-a i VRH-a ukazuje da je prihvaćen termin obrambene diplomacije. Kos-Stanišić i Domjančić (2021) zaključuju kako je RH prihvatila promjene u sadržaju i djelovanju vojne diplomacije, ali da se iz povijesnih i tradicionalnih razloga zadržava termin „vojna diplomacija“ (Kos-Stanišić i Domjančić, 2021).

Unatoč tome što je RH preuzela i obavlja zadaće obrambene diplomacije, nije se puno napravilo po pitanju obrazovnih institucija sve do nedavno, što prebacuje veliki teret na same VIZ-ove odnosno ljudske potencijale. Intervjuirani bivši hrvatski VIZ-ovi napominju kako je najvrjedniji dio iskustva ostao nezapisan, a temelji se na osobnim znanjima i iskustvima VIZ-ova tijekom obnašanja dužnosti. Svakako je pohvalan rad hrvatskih VIZ-ova, koji u velikoj većini slučajeva ostaje nezamijećen, kao i većina poslova u vojnoj odnosno obrambenoj diplomaciji, kao i diplomaciji općenito, u Hrvatskoj, ali i šire. Iako RH prati stope „većih“ i „moćnijih“ saveznica poput SAD-a i Francuske Republike, a primarno zahvaljujući generalnom pristupu NATO saveza interoperabilnosti saveznika, puno je mjesta za napredak s organizacijske, infrastrukturne i obrazovne strane.

Hrvatska je svojim VIZ-ovima prisutna u najvažnijim državama svijeta, kao i ključnim vojnim partnerima, čime su pokriveni strateški međunarodni obrambeni i vojni interesi RH. Intervjuirani bivši hrvatski VIZ-ovi smatraju kako postoji potreba za proširenjem vojno-diplomatskih predstavništva koji, trenutno nisu od krucijalnog interesa, ali globalni pokazatelji ukazuju na mogućnost skore promjene te da je bolje pripremljen (koliko je to moguće) dočekati takve scenarije, nego „gasiti požar kada je već pred vratima“ (Gačak, 2022, Piličić, 2022).

Uz tradicionalnu dobru suradnju sa SR Njemačkom, naglašava se značaj strateškog i ključnog savezništva sa SAD-om, ali bi recentne nabave kompleksnih borbenih sustava, uključujući i VBA of Francuske, jedne od najvećih gospodarskih, a zasigurno vojnih i nuklearnih sila u Europi, mogle otvoriti mnoga vrata za unaprjeđenje partnerskih odnosa, a dugoročno i ugleda, položaja i značaja RH u međunarodnim odnosima (Piličić, 2022). Tu se prvenstveno stavlja naglasak na prijenos znanja te pomoći u strukturnom i organizacijskom smislu za obrazovne institucije, a samim time i djelovanje obrambene diplomacije. Jačanje vlastitih resursa i potencijala jamstvo je sigurnosti države. Također, RH je perspektivna zbog svojeg geostrateškog položaja te bi bilo poželjno da osigura, kroz vojnu diplomaciju, certificiranje dviju baza u RH: Udbinu i Zemunik, kao NATO Centre Izvrsnosti (COE), što bi dodatno ojačalo poziciju RH u regiji i unutar NATO saveza.

Vojna diplomacija predstavlja važan i sastavni dio te jedan od ključnih alata za ispunjavanje vanjskopolitičkih ciljeva RH. U vrijeme povećanih tenzija, ruske agresije na Ukrajinu, mnogobrojnih terorističkih i sigurnosnih prijetnji te zaoštavanja međudržavnih odnosa, koji se lako mogu preliti na NATO, EU, a samim time i na RH, vojna diplomacija mora biti fleksibilna, moderna i učinkovita u svome djelovanju, kadar mora biti obrazovan i obučan, a vojna diplomacija djelovati po jasno definiranim pravilima i težiti nacionalnim interesima i ciljevima (Piličić, 2022).

Problem koji okružuje cijeli rad leži u činjenici kako je riječ o tematici koja je usko vezana za obranu i sigurnost, a koja je, razumljivo, limitirana i štura za javnost te je transparentna i javna samo u onoj mjeri koje nacionalna sigurnost i strateški nacionalni interesi dopuštaju. Iz navedenog bi mogli zaključiti da, unatoč tendenciji transformacije i demokratizacije obrambenog i sigurnosnog sektora koje zagovaraju EU i NATO, MORH i dalje djeluje kroz naočale realista²⁵ te stavlja vlastite interese ispred tuđih, uključujući one saveznika i partnera. Da obrambena diplomacija RH definitivno može samostalno djelovati je utvrđeno, pitanje je djeluje li? Certificiranje baza, jasno definiranje nacionalnih interesa RH kroz euroatlantske integracije država tzv. Zapadnog Balkana, redovno sudjelovanje, ali i specijalizirane zadaće u svim NATO (i EU) vježbama, neposredno ratno i borbeno iskustvo iz Domovinskog rata, postupni prelazak na zapadnu tehnologiju u OSRH te značajna vojna

²⁵ Prema Marsh i Stokeru (2010) Realisti ne prihvaćaju da je nešto onako kako se čini ili samo zato što neki akteri tvrde da je tako, već pokušavaju utvrditi realno stanje. U slučaju MORH-a, mogli bi reći da MORH radi onako kako misli da je najbolje za samu instituciju odnosno RH kao nacionalnu državu, a ne onako kako NATO i EU deklariraju stvari (Marsh i Stoker, 2010: 202-205)

industrija za relativno „malu“ državu učvrstili bi položaj RH u NATO-u kao strateškog regionalnog partnera te potencijalno percipiranje RH kao „male sile“.

6. Literatura

1. Baker III, Arthur (1989) *Battlefleets and Diplomacy: Naval Disarmament Between the Two World Wars*. *Warship International*. 26 (3): 217–255.
2. Berković, Svjetlan (2016). *Diplomacija i diplomatska profesija*. Dubrovnik: Urban – Media
3. Berridge, Geoff (2004) *Diplomacija: Teorija i praksa*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
4. Cheyre, Juan (2013) *Defence diplomacy*. U: Cooper, Andrew i dr. *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (str. 297-306). Oxford University Press
5. Cottey, Andrew i Forster, Anthony (2004) *Reshaping Defence Diplomacy: New Role for Military Cooperation Assistance*. *Adelphi Paper*, (40)365, 5-14. London: Routledge
6. Duroselle, Jean-Baptiste (1963), *From Wilson to Roosevelt: Foreign Policy of the United States, 1913-1945*. Harvard University Press
7. Herrmann, Jon i Steed, Brian (2018) *Understanding Information as a Weapon: The Virtual Reality/Sand Table Model of Information Conflict*. *Military Review*. Army University Press
8. Jakešević, Ružica (2012) *Mirovne misije i sigurnosna politika Hrvatske*. *Političke analize*, 3 (12), 22-26.
9. Klasan, Vilko (2011) *Poslovne izvjesnice i vojno-gospodarska diplomacija*, *Polemos* 14(27):77-95 Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
10. Kos-Stanišić i Domjančić, Stjepan (2021) *Diplomacija u međunarodnim odnosima: od vojne diplomacije preko obrambene diplomacije do diplomacije sigurnosti? Anali Hrvatskog politološkog društva*, 18(1), 279-300
11. Kos-Stanišić, Lidija i Domjančić, Stjepan (2021) *Diplomacija u međunarodnim odnosima*., *Anali* 18(1): 279-300
12. Krieger, Miriam i dr. (2015) *US military diplomat in practice*. U: Ole i dr. (ur) *Diplomacy and the Making of World Politics* (str. 220-255). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781316162903.009
13. Krzak, Andrzej (2020) *Politička i vojna situacija i oružane snage Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslavije u informacijama, izvještajima i analizama II. odjela Glavnoga stožera / Generalštaba Vojske Republike Poljske*. *Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie Częstochowa, Poljska*. *ČSP*, (1), 165 - 192

14. Marsh, David i Stoker, Gerry (2010) Theory and methods in political science (3rd ed.). Palgrave Macmillan.
15. McGlinchey, Stephen (2017) Diplomacy U: S. McGlinchey (ur), International Relations (str. 20-31). Bristol: E-International Relations
16. Melissen, Jan (2005) The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations Palgrave Macmillan, Basingstoke. <https://doi.org/10.1057/9780230554931>
17. Nick, Stanko (1999). Diplomatski leksikon. Zagreb: Barbat.
18. Ogorec, Marinko (2005) Vojno-diplomatska praksa. Zagreb: Golden Marketing.
19. Ogorec, Marinko (2009). Hrvatska vojna diplomacija u sustavu kolektivne sigurnosti. U: T.Smerić i G. Sabol (ur.) Sigurnost i obrana Republike Hrvatske u euroatlantskom kontekstu (185-205). Zagreb: Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“.
20. Pajtinka, Erik (2016) Military Diplomacy and Its Present Functions. Security Dimensions, International & National Studies, 20(1): 179–194. <https://doi.org/10.24356/sd/20/9>
21. Paret, Peter (1943) Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age
22. Shea, Timothy (2005) Transforming military diplomacy, George C Marshall Center - European Center For Security Studies. Publication
23. Siracusa, Joseph (2010) Diplomacy: A very short introduction. Oxford University Press.
24. Swistek Goran (2012) The Nexus Between Public Diplomacy and Military Diplomacy in Foreign Affairs and Defense Policy. Connections , 11 (2): 79-86.
25. Verčić i dr. (2014). Priručnik za metodologiju istraživanja u društvenim djelatnostima: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb: M.E.P.
26. Von Clausewitz, Carl (1832) O ratu, 2010. Mozaik knjiga, Zagreb
27. Vukadinović, Radovan (2004) Politika i Diplomacija, Politička kultura, Zagreb
28. Willard, James E. (2005) Military Diplomacy: An Essential tool of foreign policy at the Theater Strategic level, School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College
29. Zipper de Fabiani, Henry (2002) La diplomatie de défense, composante essentielle de la diplomatie préventive. Vers une nouvelle symbiose entre diplomatie et défense, U: Centre Thucydide, Annuaire français des relations internationales(str. 614–629). Paris, Bruylant.

Dokumenti i pravni akti

30. DIA (Defense Intelligence Agency) (2020) Joint Military Attaché School. <https://www.dia.mil/training/joint-military-attache-school-jmas/> Pristupljeno 02.09.2021.

31. Hrvatski sabor (2018) Zakon o vanjskim poslovima, (NN 39/18) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_10_98_1916.html Pristupljeno 29.04.2022.
32. MORH (2020) Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva obrane, (NN 97/20) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_08_97_1814.html Pristupljeno 17.07.2022.
33. MORH (Ministarstvo obrane Republike Hrvatske) (2019) Strateški plan Ministarstva obrane za razdoblje 2020.-2022. https://www.morh.hr/wp-content/uploads/2019/05/spo_morh_2020-2022_14052019.pdf Pristupljeno 04.09.2021.
34. MVEP (2019) Strateški plan za razdoblje 2020. – 2022. <https://mvep.gov.hr/UserDocsImages/files/file/2019/1907251637-strateski-plan-za-razdoblje-2020-2022.pdf> Pristupljeno 17.07.2022.
35. Narodne novine (1993) Odluka o postupku imenovanja i zadaćama vojnih izaslanika Republike Hrvatske, (NN 88/93) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1993_10_88_1720.html Pristupljeno 07.02.2021.

Internetski izvori

36. Ambassade de France en Inde (2022) La Mission de Défense et l'Attaché de Défense <https://in.ambafrance.org/The-Defence-Mission-and-Defence-Attache> Pristupljeno 24.07.2022.
37. Bureau of Consular Affairs (2022) List of U.S. Embassies and Consulates <https://travel.state.gov/content/travel/en/us-visas/visa-information-resources/list-of-posts.html> Pristupljeno 01.09.2022.
38. CENTCOM (US Central Command) (2022) Unified Commands, CENTCOM & Components. <https://www.centcom.mil/about-us/component-commands/> Pristupljeno 01.06.2022.
39. DIA (Defense Intelligence Agency) (2022) About DIA <https://www.dia.mil/About/FAQs/> Pristupljeno 27.05.2022.
40. Drab, Lech (2018) Defence diplomacy – an important tool for the implementation of foreign policy and security of the state. Security and Defence Quarterly, 20(3), 57-71. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.5152> Pristupljeno 25.01.2022.
41. Eastern Europe Security Institute (2021) Security challenges in eastern europe in 2021: covid-19 diplomacy or vaccine as an instrument in turf wars?

- <https://easterneuropeseconomy.institute/security-challenges-in-eastern-europe-in-2021-covid-19-diplomacy-or-vaccine-as-an-instrument-in-turf-wars/> Pristupljeno 03.06.2022.
42. FNF (Friedrich Naumann Foundation) (2022) Poland's perspective on the Three-Sea-Initiative <https://www.freiheit.org/central-europe-and-baltic-states/polands-perspective-three-seas-initiative> Pristupljeno 27.06.2022.
43. Higgott, Richard (2019) From trade diplomacy to economic warfare: the international economic policy of the Trump Administration. Elcano Royal Institute. Working paper 2019. <https://www.realinstitutoelcano.org/en/work-document/from-trade-diplomacy-to-economic-warfare-the-international-economic-policy-of-the-trump-administration/> Pristupljeno 01.08.2022.
44. HKKOI (Hrvatski klaster konkurentnosti obrambene industrije) (2022) Budućnost klastera obrambene industrije. <https://hkkoi.hr/index.php/o-nama/> Pristupljeno 27.07.2022.
45. Ivanković, Davor (2020) Studij obrane riješit će i problem regrutiranja obavještajaca. Večernji list. <https://www.vecernji.hr/vijesti/studij-obrane-rijesit-ce-i-problem-regrutiranja-obavjestajaca-1403035> Pristupljeno 24.07.2022.
46. Ministère des Armées (2022) Les relations internationales au ministère <https://www.defense.gouv.fr/nos-enjeux/relations-internationales-au-ministere> Pristupljeno 17.07.2022.
47. Ministère des Armées (2022) L'Union européenne et la politique de sécurité et de défense commune <https://archives.defense.gouv.fr/dgris/action-internationale/l-ue-et-la-psdc/l-union-europeenne-et-la-politique-de-securite-et-de-defense-commune> Pristupljeno 24.07.2022.
48. MORH (2019) Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Kronologija ključnih aktivnosti. <https://www.morh.hr/kronologija-kljucnih-aktivnosti/> Pristupljeno 17.07.2022.
49. MORH (2021) Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Hrvatski sabor donio Zakon o osnivanju Sveučilišta obrane i sigurnosti. <https://www.morh.hr/hrvatski-sabor-donio-zakon-o-osnivanju-sveucilista-obrane-i-sigurnosti/> Pristupljeno 17.07.2022.
50. NATO (2021) Brussels Summit Communiqué. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm Pristupljeno 01.09.2021.
51. NATO (2022) NATO Centres of Excellence https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68372.htm Pristupljeno 08.08.2022.
52. Ogorec, Marinko (2007) Pregovaranje u vojno-diplomatskoj praksi. Hrvatski vojnik, 4(1)160. <https://hrvatski-vojnik.hr/pregovaranje-u-vojno-diplomatskoj-praksi/> Pristupljeno 01.09.2021.

53. Ogorec, Marinko (2007) Vojna diplomacija nekad i danas. Hrvatski vojnik, 4 (1)156. <https://hrvatski-vojn timer.hr/vojna-diplomacija-nekad-i-danas/> Pristupljeno 01.09.2021.
54. Ogorec, Marinko (2008) Izbor i priprema vojno-diplomatskog osoblja. Hrvatski vojnik, 5(1)183. <https://hrvatski-vojn timer.hr/izbor-i-priprema-vojno-diplomatskog-osoblja/> Pristupljeno 01.09.2021.
55. Ogorec, Marinko (2008) Vojna diplomacija u procesu razoružanja II. dio. Hrvatski vojnik, 5(1)178. <https://hrvatski-vojn timer.hr/vojna-diplomacija-u-procesu-razoruzanja-ii-dio/> Pristupljeno 01.09.2021.
56. Ogorec, Marinko (2008) Vojno-diplomatski multilateralizam. Hrvatski vojnik, 5(1)170. <https://hrvatski-vojn timer.hr/vojno-diplomatski-multilaterizam/> Pristupljeno 01.09.2021.
57. Potts, David (2000.) The Rise of Military Diplomacy: New Roles for the Defense Attaché, FAO Journal, 5(3) <http://www.faoa.org/journal.html> Pristupljeno 01.06.2022.
58. RACVIAC (2022) RACVIAC SE Europe. Centre for security cooperation. www.racviac.org Pristupljeno 29.05.2022.
59. Trkanjec, Željko (2022) Sve je spremno za novu fazu obračuna s Moskvom: Nije više cilj samo obraniti Ukrajinu!. Jutarnji list <https://www.jutarnji.hr/globus/svijet/sve-je-spremno-za-novu-fazu-obracuna-s-moskvom-nije-vise-cilj-samo-obraniti-ukrajinu-15192816> Pristupljeno 04.05.2022.
60. Vijeće Europske Unije (2022) Službeni list Europske unije L 087I (65) Četvrti paket sankcija s obzirom na vojnu agresiju Rusije na Ukrajinu <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2022/03/15/fourth-package-of-sanctions-in-view-of-russia-s-military-aggression-against-ukraine-15-additional-individuals-and-9-entities-subject-to-eu-restrictive-measures/> Pristupljeno 23.05.2022.
61. VRH (Vlada Republike Hrvatske) (2017) Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, (NN 73/17) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_73_1772.html Pristupljeno 05.09.2021.
62. VRH (Vlada Republike Hrvatske) (2020) Program Vlade Republike Hrvatske za 2020.-2024. <https://vlada.gov.hr/kako-funkcionira-vlada/program-vlade/11688> Pristupljeno 04.09.2021.

PRILOZI:

Dodatak 1. Podaci o provedenim intervjuima

Intervju	Datum	Ispitanik/ca	Iskustvo ispitanika/ce
Ogorec, 2022	05.07.2022.	Prof. dr. sc. Marinko Ogorec, stručnjak za sigurnost s Veleučilišta Velika Gorica	Polaznik prvog naraštaja Vojno-diplomatske škole; Ured za vojne izaslanike i protokol MORH-a; Vojni izaslanik RH u Ruskoj Federaciji 2000. – 2004.; Načelnik Odjela bilateralne vojne suradnje u Upravi za međunarodnu obrambenu suradnju MORH-a 2004. – 2007.; predavač na Diplomatskoj akademiji MVEP i Vojno-diplomatskoj izobrazbi (nasljednica Vojno-diplomatske škole)
Gačak, 2022	13.07.2022.	Mr.sc. Branko Gačak, brigadir u mirovini	Polaznik prvog naraštaja Vojno-diplomatske škole; Vojni izaslanik RH u Velikoj Britaniji 1996. – 2000.; Načelnik Odjela bilateralne vojne suradnje u Upravi za međunarodnu obrambenu suradnju MORH-a 2001. – 2003.; Vojni izaslanik u NR Kini 2003. – 2008.; Gospodarski savjetnik pri Veleposlanstvu RH u Peking 2008. – 2012.
Piličić, 2022	21.07.2022.	Prof. dr. sc. Zoran Piličić, brigadir u mirovini	Vojni izaslanik RH u Sloveniji 2005. – 2008.; Načelnik Sektora za personalnu borbenu spremnost u NATO zapovjedništvu, kao prvi brigadir HV-a u Afganistanu 2010. – 2011.; Pomoćnik ministra obrane 2016. – 2019.; Generalni konzul RH u BiH sa sjedištem u Banja Luci 2019. -

SAŽETAK

Vojna je diplomacija dio opće diplomacije države sa fokusom na razvijanju vojne suradnje i razmjene iskustva što posljedično vodi ka odnosu povjerenja i prijateljstva država. Vojna se diplomacija sustavno razvija i mijenja kroz godine, a začeci se mogu deklarirati od pregovora na bojnopolju između vojskovođa do visoko obrazovanih vojnih djelatnika – diplomata, specijaliziranih za međunarodne odnose, diplomaciju i nacionalnu te međunarodnu sigurnost. Cilj vojne diplomacije zaštiti je interese oružanih snaga te procijeniti stanje i sposobnost oružanih snaga u državi primateljici. Tema vojne diplomacije u Hrvatskoj relativno je slabo obrađena te će ovaj rad pružiti cjelovit pregled vojne diplomacije kroz povijest, njen razvoj i ulogu, obradit će ulogu vojnih izaslanika i izazove kojima se susreće suvremena vojna diplomacija. U nastavku će se obraditi vojna odnosno obrambena diplomacija SAD-a i Francuske te naposljetku Hrvatske uz njen položaj u okviru NATO saveza i Europske unije. Zaključno, rad će na temelju navedenog predložiti potencijalno usmjeravanje vojne diplomacije Republike Hrvatske u okvirima euroatlantskih institucija.

Ključne riječi: vojna diplomacija, obrambena diplomacija, Republika Hrvatska, izazovi, ciljevi

ABSTRACT

Military diplomacy is part of the state's general diplomacy with a focus on developing military cooperation and exchange of experience, which is consequently conducted in relation to the trust and friendship between states. Military diplomacy systematically develops and changes over the years, and the beginnings can be declared from negotiations on the battlefield between military leaders to highly educated military personnel - diplomats, specialized in international relations, diplomacy and national and international security. The aim of military diplomacy is to protect the interests of the armed forces and to assess the state and capabilities of the armed forces in the receiving country. The topic of military diplomacy in Croatia is relatively poorly covered, and this paper will provide a complete overview of military diplomacy through history, its development and role, address the role of military envoys and the challenges that contemporary military diplomacy faces. In the following, the military and defense diplomacy of the USA and France, and finally Croatia, along with its position within the NATO alliance and the European Union, will be discussed. In conclusion, based on the above, the paper will propose a potential orientation of the military diplomacy of the Republic of Croatia within the framework of Euro-Atlantic institutions.

Keywords: military diplomacy, defense diplomacy, Republic of Croatia, challenges, goals